

12 MART 1971 MUHTIRASI'NIN TÜRK SİYASETİNİ ŞEKİLLENDİRMESİ EKSENİNDE CUMHURİYET HALK PARTİSİ

Yaşar ÖZKANDAŞ*

ÖZ

Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Mart 1971 tarihinde siyasal hayatı şekillendirmek üzere bir defa daha kontrolü ele almıştır. Demirel hükümetini istifaya zorlamıştır. Anayasa'nın öngördüğü reformları gerçekleştirecek partiler üstü bir hükümetin kurulmasını talep etmiştir. Yeni hükümeti kurma görevi CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'e verilmiştir. Bu gelişme CHP içinde lider değişimiyle sonuçlanacak büyük bir tartışmayı başlatmıştır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Erim tarafından kurulacak hükümeti desteklemeye karar vermiştir. Muhtıranın Demirel hükümetinden daha çok CHP'nin ortanın solu olarak tanımlanan siyasal çizgisini hedef aldığı düşünün CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, İnönü'nün bu kararını eleştirerek görevinden istifa etmiştir. İsmet İnönü ve ekibi parlamento grupları üzerinde hâkimiyet sağlarken Bülent Ecevit ve arkadaşları ise CHP parti meclisi ile Merkez Yönetim Kurulunun desteğini kazanmışlardır. Tarafların birbirlerine yönelik ağır suçlamaları altında toplanan CHP Beşinci Olağanüstü Kurultayı'nda İnönü, beklentisinin aksine bir neticeyle karşılaşması üzerine CHP Genel Başkanlığı görevinden istifa etmiştir. Bu durum karşısında 14 Mayıs 1972 tarihinde CHP Genel Başkanı'nı seçmek üzere toplanan özel Kurultay'ın sonunda Bülent Ecevit, partinin Atatürk ve İnönü'den sonraki genel başkanı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrasi, Kurultay, Muhtıra, Sosyalizm.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, yozkandas@gmail.com, (ORCID: 0000-0003-2705-7026).

REPUBLICAN PEOPLE'S PARTY WITHIN THE SCOPE OF SHAPING OF TURKISH POLITICS BY THE MEMORANDUM OF MARCH 12th, 1971

ABSTRACT

The Turkish Armed Forces once again took control to shape the political life on March 12th, 1971 and forced the Demirel government to resign. They demanded the establishment of a nonpartisan government that would carry out the reforms stipulated by the Constitution. The mission to establish the new government was given to Nihat Erim, Deputy of Republican People's Party (RPP) Kocaeli. This development caused a big quarrel that would end with a leader change within RPP. İsmet İnönü, the Chairman of RPP, decided to support the government to be established by Erim. Bülent Ecevit, the Secretary General of RPP, who thought that the memorandum targeted the RPP's political line, which is defined as the left of the middle, rather than the Demirel government, resigned from his position, criticizing İnönü's decision. While İsmet İnönü and his team gained control over the parliamentary groups, Bülent Ecevit and his friends gained the support of the RPP party assembly and the Central Administrative Board. To put an end to the crisis within the RPP, the RPP Fifth Extraordinary Congress was called for a meeting. The convention gathered under the heavy accusations of the parties against each other. İnönü resigned from the RPP Chairmanship when he encountered a result contrary to his expectations in the Congress. Faced with this situation, Bülent Ecevit became the leader of the party after Atatürk and İnönü at the end of the special Congress gathered on May 14th, 1972 to elect the Chairman of the RPP.

Keywords: Democracy, General Assembly, Memorandum, Republican People's Party, Socialism.

Extended Abstract

The Turkish Armed Forces once again took control to shape the political life on 12 March 1971. This development had staggering effects on the Turkish Politics. The Memorandum ended the Justice Party's government. It brought a government model defined as nonpartisan government model to Turkey. In the Republican People's Party, with the general political history of the Republic, it has opened the doors of a change whose effect would spread over many years. This caused a big quarrel that would end with a leader change within RPP.

The aim of the study was to examine the fracture of the RPP's fault lines caused by the military intervention on March 12th, 1971. The developments that brought Bülent Ecevit, who created a different approach to the problems of Turkey and a dramatic change in the political line of RPP, to the chairmanship were examined in the present study. The study was based on

the Cumhuriyet, Hürriyet and Milliyet newspapers, Toplum and Yankı magazines and mementos of the period. Research papers and analyses were also used in this study.

According to the results obtained at the end of the study, İsmet İnönü, the chairman of the RPP, decided to support the Erim Government. Protesting this decision, Bülent Ecevit resigned from the RPP General Secretarial. He stated that the March 12th Memorandum targeted the Left of the Middle within the RPP rather than the Demirel Government. Despite his resignation, Ecevit maintained his influence in the RPP Party Assembly and RPP Central Executive Committee. Şeref Bakışık, RPP's new Secretary General and his successor Kâmil Kırıkoğlu, General Secretary supported Bülent Ecevit. RPP Provincial Congresses initiated to be organized in the first months of 1972 was also won by names close to Ecevit.

İsmet İnönü and Kemal Satır dominating the RPP Headquarters, and the parliamentary groups accused Bülent Ecevit and the Central Executive Committee, which was under his rule, of making the RPP inoperable, of straying it from its core values, and of giving it a socialist character by corrupting the political line called the Left of the Middle. According to İsmet İnönü and the names close to him, Ecevit and his supporters were in refusal of the heritage. Ecevit and his colleagues have denied all these accusations and they have defined the crisis within the party as a struggle between those who want to place the RPP on a more democratic ground and those who are against it. They claimed that the Chairman İsmet İnönü was influenced and misled.

As Bülent Ecevit and his working group continued to gain the upper hand in the Provincial Congresses, İsmet İnönü and Kemal Satır took an extraordinary assembly decision to gather on 5th of May 1972 to prevent this situation and to conclude the disagreement between the Headquarters and the Party Assembly. İsmet İnönü, Chairman of RPP asked the delegates not to give a vote of confidence to the Party Assembly that supported Bülent Ecevit in the Fifth Extraordinary Congress of the RPP. He emphasized that if such a situation arises, the RPP will be dismembered and withdraw from the stage of history. However, at the end of the voting, the RPP Party Assembly received 708 votes of confidence against 503. İsmet İnönü resigned from RPP Chairmanship after the event.

Bülent Ecevit, former Secretary General, when assessing İnönü's decision to resign, expressed that the Republican People's Party under the leadership of İnönü brought democracy to Turkey, but it could not operate democracy in its true form because the party was coming from a one-party

process, and it was a party with long and deep roots of tradition. However, with the last congress, he stated that the RPP has turned into a party that can fully operate democracy despite everything and all difficulties. Stating that the party organization was proved to be the real power within the RPP, Ecevit emphasized that the era of divisions within the RPP was also over.

The "Special Congress" to elect the new Chairman of RPP elected Bülent Ecevit as RPP Chairman on May 14th, 1972. Ecevit became the RPP Chairman after Atatürk and İnönü. Bülent Ecevit emphasized the importance of integration with the party organization for the party to gain political power in his speech of thanking upon his election as the RPP Chairman. He stated that being elected as the Chairman of the RPP, which was established under the leadership of Atatürk and İnönü, was an important responsibility and stated that he could carry this heavy responsibility together with the party organization. Ecevit then addressed the discussions about the Left of the Middle, emphasizing that he would progress through this policy. He stated that the political line defined as the left of the center was born not from not from any foreign ideology or Marxism but from the realities of Turkish society and that it was a requirement of the populist policy they followed.

Giriş

Türkiye, 1971 yılının ocak ayında bir kaos durumuna girmişti. Süleyman Demirel artık denetleyemediği, günden güne kötüye giden durum karşısında çaresiz kalmıştı. 8 Mart günü gerçekleşen parti meclisi toplantısında kendi partisinde de güven kaybettiği ortaya çıktı. Bunun üzerine paşalar iki gün sonra bir toplantı yaparak Demirel hükümetinin çekilmesi gerektiğine karar verdiler. Böylece yüksek komuta kademesi Demirel hükümetinin çekilmesini ve Anayasa'nın öngördüğü reformları gerçekleştirecek itibarlı ve güçlü bir hükümetin kurulmasını talep eden bir muhtırayı, 12 Mart 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a, TBMM Başkanı Sabit Osman Avcı'ya ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun'a teslim ettiler. Muhtıra metnini radyodan dinleyen Demirel, kısa süre içinde istifa etti.¹

¹ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, Ankara, 2009, s. 175,176. Tefik Çavdar, 12 Mart 1971 Muhtırası ilk anda Demirel Hükümetine yönelik görünmesine mukabil aslında doğrudan doğruya siyasal yelpazenin sol kanadını hedef aldığını şu cümlelerle öne sürmüştür: "12 Mart Muhtırası, ilk bakışta mevcut Süleyman Demirel hükümetine karşıydı, onun istifasıyla ilk hedefine ulaşmış görünüyordu. Oysa temelde sola karşıydı. Bu sol tanımına sadece gençlik örgütlenmeleri ve TİP'i katmakla yetinmeyiz. Bir yerde CHP'nin içindeki sol açılımlar da hedefti." Tefik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1950'den Günümüze**, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s.215., 12 Mart 1971 Muhtırası Türkiye'de yeni bir hükümet sisteminin kapılarını

Süleyman Demirel, 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Anayasa'ya ve hukuka aykırı olduğunu belirtmesine rağmen muhtıraya karşı bütünüyle olumsuz bir tavır takınmamıştır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ilk önce muhtırayı demokrasiyle bağdaştırmadığını ifade etmesine mukabil yirmi dört saat geçtikten sonra silahlı kuvvetlerin önerdiği reformları yerine getirmek üzere Nihat Erim'in başbakanlığında kurulacak hükümeti destekleme kararı almıştır. Böylece CHP, AP ile aynı noktada buluşmuştur.²

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün aldığı bu karar CHP içinde yeni bir siyasi krizin fitilini ateşlemiştir. Ortanın solu siyasetinin önemli temsilcilerinden biri ve partinin genel sekreteri olan Bülent Ecevit, CHP'nin yeni kabineye bakan vermesine karşı çıkarak görevinden istifa etmiştir. CHP Merkez Yönetim Kurulu üzerinde mutlak bir egemenliği bulunan Ecevit, tarihsel önder İnönü'yle bir yol ayrımına gelmiştir.³ Yaşanan bir dizi gelişmenin neticesinde 5 Mayıs 1972 tarihinde toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Olağanüstü Kurultayı'nın sonunda İsmet İnönü 34 yıl boyunca aralıksız sürdürdüğü CHP Genel Başkanlığı görevinden istifa etmiştir. CHP'nin yeni genel başkanını seçmek üzere toplanan Kurultay'da partinin eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit, CHP'nin Atatürk ve İnönü'den sonraki genel başkanı olmuştur.⁴

Bu çalışma Bülent Ecevit'i, Türkiye'nin en köklü siyasi partisi olan CHP'nin genel başkanlığına taşıyan süreci incelemeyi amaçlamıştır.⁵ Bülent

---

aralamıştır. Yeni model "*partiler üstü hükümet*" sistemidir. Yalnızca bir partinin politikalarını yansıtmaması istenen "*partiler üstü hükümet*" modeli geçiş dönemine özgü yeni bir sistemin habercisidir. Ali Gevgili, **Türkiye'de 1971 Rejimi, Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş Aşaması**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1973, s.236.

² Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart 1971**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.181, 182.

³ Ali Gevgili, **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987, s.524.

⁴ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı'nın tarihsel gelişimi bkz. Hakan Uzun "Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm, Milli Şef Kavramları" **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.IX, Sayı: 20-21, (2010/ Bahar -Güz).

⁵ Cumhuriyet Halk Partisi ulusal kurtuluş savaşının yarattığı koşullarda hayat bulmuş bir kuruluştur. CHP, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir siyasi parti şeklinde devamı olarak Halk Fırkası adıyla 9 Eylül 1923 tarihinde Mustafa Kemal tarafından kurulmuştur. CHP ilk kurulduğu dönemde Halk Fırkasını ismini benimsemiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra, yani 10 Kasım 1924'te partinin adı Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirilmiştir.1935 yılında toplanan Dördüncü Büyük Kongre'de ise firma sözcüğü yerini parti sözcüğüne bırakmış ve Cumhuriyet Halk Partisi adı kabul edilmiştir. CHP 1923 yılından 1950 yılına kadar 27 yıl boyunca hükümet partisi olarak görev yapmıştır. 1925-1945 tarih kesitinde kısa bir dönem dışında, tek parti olarak ülke yönetiminde yegâne söz sahibi olmuştur. CHP'nin tek başına iktidar olarak hareket ettiği

Ecevit, Türkiye'nin sorunlarına farklı yaklaşım tarzıyla öne çıkmış ve CHP'nin siyasal çizgisinde ciddi değişimler yaratmış önemli bir siyasal portredir. Bu sebeple Ecevit'i genel başkanlığa taşıyan gelişmelerin incelenmesi değerlidir. Çalışmada Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri başta olmak üzere Toplum ve Yankı dergileri ile döneme ait hatıratlar göz önünde bulundurularak söz konusu süreç incelenmeye çalışılacaktır.

12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 12 Mart 1971 tarihli muhtırasından sonra Meclis'e geçmek üzere Pembe Köşk'ten ayrılırken basın mensuplarına *“Olayları takip ediyorum bir söz söylemem için vakit erken şimdi bir şey konuşmayacağım.”* demiştir. Meclis toplantısından sonra ise parti yönetimiyle görüşen İnönü, Demirel hükümetinin istifasını burada öğrenmiş ve istifayı *“Demokratik bir istifa var, demokratik bir mekanizma normal olarak işliyor.”* sözleriyle değerlendirmiştir.⁶

İsmet İnönü, başlangıçtaki bu ihtiyatlı tutumuna mukabil birkaç gün geçtikten sonra muhtıraya karşı tavrını netleştirmiştir. İnönü, 15 Mart 1971 tarihinde bir araya gelen meclis ve senato gruplarının ortak toplantısında muhtırayı sert ifadelerle hedef almıştır. Salona, Bülent Ecevit'i destekleyen parlamenterlerin alkışları arasında giren İnönü, *“Demokrasiye inanıyorsak seçimle iktidara gelen bir hükümetin yetkisi nispetinde bu reformları yapacağını kabul etmek zorundayız.”* dedikten sonra *“Yoksa bir meclise askeri bir kıta gibi şunu şöyle, bunu böyle yapacaksın demeye imkân yoktur.”*

---

bu dönem tek parti yönetimi adıyla anılmıştır. CHP, 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte on yıllık bir süre boyunca parlamentoda muhalefet partisi olarak yerini almıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesini izleyen 1961 ile 1965 yılları arasındaki süreçte ise İsmet İnönü'nün başkanlığında kurulan koalisyon hükümetlerinin ortağı olmuştur. 1960 yıllarda Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısı yeni bir boyut kazanmıştır. Gerek 1961 Anayasası'nın getirdiği düzenlemeler gerekse de işçi sınıfının belirginleşmesi Türk siyasetini sola açmıştır. Bu duruma kayıtsız kalamayan CHP siyasal yelpazedeki konumunu 1960'ların ortalarından itibaren ortanın solunda tanımlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin tarihi üzerine ayrıntılı bilgi için bkz, **C.H.P.25 YIL**, Ulus Basımevi, Ankara 1948., Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012., Hakkı Uyar, **Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017., Hakkı Uyar, **İki Darbe Arasında CHP 1960-1971**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017., Suna Kili, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1976., Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952**, İstanbul, 1952.

⁶ Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

Böyle bir tartışmada bizim yerimiz bellidir. Biz demokratik rejim dışında bir rejimi kabul etmeyeceğiz.” diye de eklemiştir.⁷

Ancak İsmet İnönü, bir gün sonra muhtıraya karşı bu tavrını çok büyük oranda değiştirmiştir. 12 Mart'ın köktenci bir reform programını hayata geçirmek için uzun soluklu bir askerî yönetimin kurulmasını amaçlayan radikal subayların oluşturduğu 9 Mart cuntasına karşı yapıldığını öğrenen İnönü, Demirel hükümetinin yerini alacak bir kabinenin kurulmasına yardımcı olmaya karar vermiştir.⁸ Bu düşüncesini de 16 Mart günü toplanan CHP Ortak Grup Toplantısı'nda açıklamıştır. İnönü, konuşmasına “*Geçen 24 saat, memleket için çok önemli bir devre idi. Türkiye, millet olarak bünyesindeki sarsılmaz metanetin bir defa daha örneğini vermiştir.*” sözleriyle başlamış ve kurulacak yeni hükümeti “*reformların tatbiki için*” destekleyeceklerini ilan etmiştir.⁹

Nihat Erim, 19 Mart 1971 günü yeni kabineyi kurmakla görevlendirilmiştir.¹⁰ 21 Mart günü ise CHP'li parlamenterler hükümete katılıp katılmama konusunda karar vermek üzere ortak grup toplantısında bir araya gelmiştir. Bu toplantıdan bir gün önce CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit başkanlığında gerçekleşen Merkez Yönetim Kurulu toplantısında Erim hükümete katılmamaya ve meclisteki güven oylamasında oy kullanacak olanların serbest bırakılmasına yönelik bir karar alınmıştır. Oysa İsmet İnönü hem hükümete güvenoyu verilmesine hem de hükümette yer almaya parti grubunda karar verilmesini istemiştir. Böylece parti grubu ile genel merkez karşı karşıya gelmiştir.¹¹

Bu görüş ayrılığı üzerine CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit 21 Mart 1971 tarihinde genel sekreterlik görevinden istifa etmiştir. İnönü, genel sekreterin ve Merkez Yönetim Kurulunun istifası üzerine aynı gün içinde gecikmeli olarak toplanan ortak grup toplantısında “*askeri müdahaleden kurtulmak için intikal hükümetinin*” zaruri olduğunu belirtmiş ve “*güvenoyu vermekte kayda bağlı*” olmadıklarını, yeni kabinenin programına göre hareket edeceklerini ve kabineye üye verilmesini bu şart altında kabul ettiklerini ifade etmiştir. İnönü, Bülent Ecevit'le görüş ayrılıklarının bu

⁷ *Cumhuriyet*, 16 Mart 1971.

⁸ Şerafettin Turan, *İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.475.

⁹ *İsmet İnönü, Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1970-1973*, (Haz: İlhan Turan), TBMM Kültür Sanat Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s.115.

¹⁰ I. Erim Hükümeti'nin kurulması sürecinde yaşanan gelişmeler için bkz. Nihat Erim, *12 Mart Anıları*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2018, s. 173-200.

¹¹ Ali Topuz, *Ali Topuz Anlatıyor-1 Değişimi Yaşamak 1932, 1972*, (Haz: Hikmet Bila) Doğan Kitap, İstanbul, 2011, s. 416, 417.

noktada başladığını da sözlerine eklemiştir. Bu konuşmadan sonra yeni hükümetin desteklenmesi ve gerektiği takdirde üye verilmesi yönünde karar alınmıştır.¹²

Bülent Ecevit, istifasının hemen ardından düzenlediği basın toplantısında 12 Mart'ın "hükümete karşı yapılmış bir darbe" olmadığını, aksine "CHP'ye, ortanın solundaki CHP'ye yönelen bir darbe" olduğunu belirtmiştir. Ecevit'e göre genel seçimlerde CHP'nin halk iradesiyle iktidar olması imkân dâhiline girdiği bir dönemde "demokratik mekanizmanın durdurulması" ve "CHP'nin halk iradesi dışında yollardan iktidara gelmesi veya gelmek ister görünmesi" gibi girişimlerle ortanın solu hareketi engellenmiştir.¹³

Bülent Ecevit'in CHP Genel Sekreterliğinden istifa etmesine yönelik basındaki ilk değerlendirmelerden biri Abdi İpekçi tarafından yapılmıştır. İpekçi, 23 Mart 1971 tarihli Milliyet gazetesinde kaleme aldığı "Sarsıntının Kaçınılmaz Sonuçları" başlıklı köşe yazısında meseleye tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. İpekçi, "Ecevit, kendi açısından CHP'nin koalisyona girmemesini istemekte ve aksi durum ortaya çıktığında istifasını vermekte haklıydı. Çünkü CHP böyle bir karar aldığı anda bunun ilk seçimlerde göstereceği olumsuz etkinin" hesabını vermekte zorlanacaktı, demiştir. Ancak İpekçi, hemen sonrasında İsmet İnönü'nün de Erim hükümetini destekleme noktasında haklı olduğunu vurgulamak için CHP genel başkanı "Yeni bir hükümetin kurulmasına yardımcı olmamak yolunda bir tutum benimsese idi, o zaman rejimi rayına oturtma çabaları sonuçsuz kalacak, parlamenter rejim kesinlikle paydos edilecek ve askeri rejim kurulacaktı." demiştir.¹⁴

Milliyet gazetesinden İsmail Cem, CHP Genel Sekreteri'nin istifasını yorumlarken Ecevit'in basın açıklamasıyla benzeşen bir değerlendirmede

¹² Bülent Ecevit'in istifa mektubu şöyledir: "Sayın İsmet İnönü, CHP Genel Başkanı, Sayın Genel Başkanım, Demokratik rejim için ve CHP için çok hayati saydığım bir konuda görüş ayrılığımıza düşmüş bulunuyoruz. Bu kadar önemli bir konuda sizin görüşünüze katılmadan Genel Sekreterlik görevini yürütmeye hakkım olamazdı. Onun için CHP Genel Sekreterliğinden ayrılıyorum. Bugüne kadar eşsiz önderliğinizle bana yol gösterdiniz. Değeri biçilmez desteğinizle bana güç kattınız. Size sonsuz şükran ve minnet duygularımı yaşadıkça içimde taşıyacağım. Yüreğten saygılarımı sunarım. Bülent Ecevit" **Cumhuriyet** 22 Mart 1971.

¹³ **Cumhuriyet**, 22 Mart 1971., Sonraki yıllarda yeniden 12 Mart değerlendirmesi yapan Bülent Ecevit ortanın solunu kastederek "Demokrasiyle önlenemeyen, kurultaylarla önlenemeyen, seçimlerle önlenemeyeceği görülen bir hareket darbe ile engellenmiştir." demiştir. Altan Öymen "Ecevit 12 Mart ve Sonrasını Anlatıyor" **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1975.

¹⁴ Abdi İpekçi "Sarsıntının Kaçınılmaz Sonuçları" **Milliyet**, 23.03.1971.

bulunmuştur. Cem'e göre Bülent Ecevit ve arkadaşları "*cesur bir deneye*" girişerek CHP'yi sola açmış, "*işçi, köylü ve küçük memurlara hitap*" eder bir parti hâline dönüştürmüştür. CHP'yi egemen sınıflar için "*iktidar alternatifi olmaktan*" çıkarmışlardır. Böylece Ecevit, çeşitli çevreler açısından "*istenmeyen adam*" olarak ilan edilmiştir. Şimdi Genel Sekreter'in istifasıyla birlikte CHP yeniden hâkim güç merkezlerinin "*iktidar alternatifi*" olmuştur.¹⁵

Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi, Bülent Ecevit'in istifasına yönelik eleştirel bir metin kaleme almıştır. Nadi'ye göre Ecevit'in gösterdiği tepki samimiyet açısından tartışmalıydı. Ecevit, muhtırayı ilk günlerde onaylayan bir tavır sergilemiştir. İnönü'yle birlikte Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın davetine uyarak Çankaya'ya gitmiş ve orada yapılan görüşmelerde yerini almıştır. Nihat Erim'in başbakan adayı olarak gösterilmesinden sonra ise "*bomba gibi patlamıştır.*" 12 Mart Muhtırası'nın ortanın solu hareketini durdurmak için AP'yi değil de doğrudan CHP'yi hedef aldığını iddia ederek gerçeklerden uzak duygusal bir değerlendirmede bulunmuştur.¹⁶

İsmet İnönü, parti grubunda üstünlüğü sağlamakla birlikte parti meclisinde genel sekreterlik görevinden ayrılmasına rağmen Bülent Ecevit'in üstünlüğü devam etmiştir. Ecevit'e yakınlığı ile bilinen Şeref Bakşık, CHP'nin yeni genel sekreteri olurken 25 Mart'ta yapılan seçimlerde de CHP'nin Merkez Yönetim Kuruluna Ecevit'e yakın isimler seçilmiştir.¹⁷ Aynı gün İnönü, parti teşkilatına yayınlamış olduğu genelgede Ecevit'in ve onunla birlikte istifa edenlerin "*canlı ve kararlı olarak vazifelerine devam edeceklerini*" söylemiş ve sonra da "*Parti içindeki bunalımın bitmiş olduğunu haber veriyorum.*" demiştir.¹⁸

Bülent Ecevit'in istifasını izleyen günlerde basında CHP içinden ayrılacak parlamenterlerin yeni bir sol parti kuracakları iddiası gündeme gelmeye başlamıştır. Bülent Ecevit, bu haberlerin önünü kesmek için bir açıklama yapmış ve CHP'den ayrılarak başka bir parti kurmayı düşünmediğini söylemiştir. Sonra da 12 Mart nedeniyle ertelenmiş olan parti il ve ilçe kongrelerinin yeniden düzenlenmeye başlamasıyla birlikte parti içindeki çalışmalarına hız vermiş ve "*Ecevitçiler*" olarak adlandırılan siyasal tavra resmiyet kazandırmıştır.¹⁹

¹⁵ İsmail Cem "Demirel ve Ecevit", *Milliyet*, 23.03.1971.

¹⁶ Nadir Nadi, "Sakat Bir Çıkış" *Cumhuriyet*, 23 Mart 1971.

¹⁷ Hikmet Bila, *CHP 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s.251.

¹⁸ *Cumhuriyet*, 26 Mart 1971.

¹⁹ Şengül Kılıç Hristidis, Ersel Ergüz, *İsmail Hakkı Birler'in Anılarında CHP'li Yıllar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 223-225.

Bu andan itibaren Bülent Ecevit ve ekibi, partinin meclis gruplarını yanına almış olan İsmet İnönü'ye karşı parti örgütünde kontrolü ele almak için harekete geçmiştir. Eski Genel Sekreter, parti içinde temaslarda bulunmaya başlamış, kongrelerde daha etkin söz almış ya da katılmadığı toplantılara mesajlar göndermiştir. Parti örgütünde "*CHP'nin yeni lideri Bülent Ecevit'tir.*" şeklinde sesler yükselmeye başlamıştır.²⁰

Aynı süreç içinde İsmet İnönü, Genel Sekreter Şeref Bakşık'tan Bülent Ecevit hareketine destek veren merkez gençlik ve kadın kolları yönetim kurulları ile CHP il yönetimlerinin feshedilmesini istemiştir. Şeref Bakşık, İnönü'nün bu isteklerini kabul etmeyerek 18 Kasım 1971'de genel sekreterlik görevinden ayrılmıştır. Bu gelişmeyi Merkez Yönetim Kurulu üyelerinin istifası izlemiştir. Bu durum üzerine toplanan parti meclisi CHP genel sekreterliğine Kâmil Kırıkoğlu'nu seçmiş ve yeni bir Merkez Yönetim Kurulu oluşturulmuştur.²¹

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Genel Sekreter Şeref Bakşık'ın istifa etmesi üzerine ilk defa Olağanüstü Kurultay'dan bahsetmiştir. Bu çerçevede İnönü, 19 Kasım 1971 tarihinde genel sekreterin istifasını değerlendirirken "*Kurultayı toplamam ihtimali vardır.*" demiş ve yöneltilen bir soru üzerine de kendisinden sonra için bir lider hazırlamadığını ifade etmiştir. CHP eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit ise Bakşık ile merkez yönetim kurulu üyelerinin istifasıyla ilgili yapmış olduğu açıklamada "*Arkadaşlarımızın Kurultay kararları doğrultusunda parti bütünlüğünü korumaktan ve Türkiye'deki rejim bunalımının bir an önce sona ermesine katkıda bulunabilmekten başka bir kaygıları olmadığını biliyorum.*" demiş ve sözlerine "*Parti içi bunalımdan ve rejim bunalımından çıkış yolları üzerinde partide bazı görüş ayrılıkları bulunsa bile önemli olan demokrasiyi kurtarmak ve ortanın solu hareketini sürdürebilmektir.*" diye devam devam etmiştir.²²

Parti içindeki bunalım Kâmil Kırıkoğlu'nun genel sekreterliği döneminde de artarak devam etmiştir. Çünkü partinin yeni genel sekreteri ve merkez yönetim kurulu da Erim hükümetine yaklaşım noktasında İsmet İnönü ile görüş ayrılığı içindedir. İnönü, parti grubuna, parti meclisine ve genel sekretere danışmadan CHP'nin ikinci Erim hükümetine bakan vereceğini açıklamıştır.²³ Bu durum karşısında Genel Sekreter Kâmil

²⁰ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, 1944-1973, İsmet Paşa'nın Son Yılları 1965-1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s.263.

²¹ Kili, **a.g.e.**, s.289, 290.

²² **Milliyet**, 20 Kasım 1971.

²³ Bila, **a.g.e.**, s.253.

Kırkoğlu ve CHP Merkez Yönetim Kurulu ile Ecevitçiler olarak anılan parti üyeleri, yeni kabineye bakan verilmesi yönünde alınacak kararı görüşmek üzere toplanan CHP Ortak Grup Toplantısı'na katılmamıştır. Kırkoğlu, kendisinin ve arkadaşlarının toplantıya neden katılmadığını açıklarken *“Tamamiyle dışımızda gelişen olaylara, oylarımızla katkıda bulunmayı gereksiz saydık. Bu davranış parti içinde demokratik bir hakkın kullanılmasındır.”* demiştir. Ortak grup toplantısında ilk konuşmayı yapan İsmet İnönü ise toplantıyı boykot edenleri *“ters düştüklerini ilan eden arkadaşlarımıza söylediğim gibi, durumu meçhule götürmek ve bugün bu grubu toplatmamak için sarf ettikleri gayretler anarşik ve kanun dışı gayretler”*dir, sözleriyle eleştirmiştir. Toplantının sonunda da hükümete bakan verilmesi yönünde karar alınmıştır.²⁴

CHP Genel Sekreteri Kırkoğlu ile Merkez Yönetim Kurulunun toplantıya katılmamasıyla birlikte dönemin basınında CHP içinde *“yeni bir hareket”*in başladığına dair haberler çıkmaya başlamıştır.²⁵ Aynı günlerde de Ecevit'e yakın isimler, parti örgütünün tamamına *“yeni bir kadro hareketinin”* başladığını, herkesin bu harekette bir an önce yerini alması gerektiğini ve bu yeni hareketin liderinin Bülent Ecevit olacağını söylemeye başlamışlardır.²⁶ CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise tedavi nedeniyle Paris'e yapacağı ziyaretle ilgili verdiği demeçte *“CHP'deki olayların ehemmiyetli olduğunu, şimdilik müşahede etmekle yetineceğini”* söylemekle birlikte²⁷ çevresindekilere Ecevit'ten yana tavır alan Genel Sekreter Kâmil Kırkoğlu ve birlikte çalıştığı isimleri kastederek *“Dönüşte defterlerini düreceğim kurultaya gideceğim.”* demiştir.²⁸

CHP içindeki kriz 1972 yılının ilk aylarından itibaren başlayan parti il kongreleriyle birlikte daha da derinleşmiştir. Kongrelerde Bülent Ecevit ile Kemal Satır'ın temsil ettikleri iki hizip çatışmıştır.²⁹ Bülent Ecevit ve ekibi

²⁴ **Milliyet**, 12 Aralık 1971.

²⁵ **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1971.

²⁶ Toker, **a.g.e.**, s.266.

²⁷ **Milliyet**, 15 Aralık 1971.

²⁸ Turan, **a.g.e.**, s.488.

²⁹ Kemal Satır, parti içinde yaşanan tartışmaların Bülent Ecevit ve arkadaşlarının CHP'nin tarihsel çizgisini reddetmelerinden kaynaklandığını şu cümlelerle iddia etmiştir: *“Yaşadığımız bunalımın, temelindeki nedenleri belirtmek ve bugüne kadar açıklanmamış bazı gerçekleri, ayrıntılı bir biçimde ortaya koymak isterim. Artık anlaşmazlığın, CHP'ni tarihi temellerinden kaydırmak isteyen bir akımın inkârcı muhtevasında düğümlenmiş olduğu, ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu akımın başlıca özellikleri Parti tarihini reddetmek, Cumhuriyet döneminden yapılanları ve Atatürk devrimlerini küçümsemek, aydın yöneticileri halk patronları kabul ederek aydın-halk ikiliğini yaratmak, rejimin kaderini etkileyebilecek, tehlikeli görüş ve sözde devrimci yöntemler önererek, siyasal*

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü doğrudan karşılarına almamaya dikkat etmiştir. Hatta anlaşmazlık nedeninin İsmet İnönü'nün birtakım kişilerce yanlış yönlendirilmesinden kaynaklandığını vurgulamışlardır. Ancak İsmet İnönü, çatışmanın doğrudan Ecevit ile kendi arasında olduğunu açık eden bir tutum izlemiştir.³⁰

İsmet İnönü, bu yöndeki ilk ciddi çıkışını 9 Ocak 1972 tarihinde toplanan CHP Adana İl Kongresi'nde yapmıştır. İnönü, Adana İl Kongresi'ne gönderdiği mesajda *"İçinde bulunduğumuz vaziyeti her nerede, ne maksatla olursa olsun, gerçek tabiatından, yâni Genel Başkana karşı bulunmak durumundan başka türlü göstermeye çalışmak beyhudedir ve hiçbir faydası yoktur."* demiştir. Buna mukabil Bülent Ecevit ise kongreye gönderdiği mesajda *"halktan soyutlanmış bir devletin devrimci olamayacağını, Türkiye'de artık yalnız halktan güç alan bir halk devrimciliğinin geçerli olabileceğini"* ifade etmiştir. Büyük çıkar çevrelerinin Cumhuriyet Halk Partisi'ni halk devrimciliği çizgisinden uzaklaştırmak için 12 Mart'tan sonra *"yeni umutlarla yeni girişimlerde"* bulduklarını söylemiş ve parti örgütünün bu çabalara karşı *"kaya gibi sağlam"* direndiğini belirtmiştir. Kongrede söz alan Kemal Satır, *"Genel Başkan İnönü'nün etrafında birleşen partililerin rejimi kurtarmanın çabası"* içinde olduğunu vurgulamıştır. Kongre sonunda Ecevitçilerin adayı Emin Bilen Tümer CHP İl Başkanı seçilmiştir.³¹

Benzer gelişmeler Antalya ve İzmir CHP İl Kongreleri'nde de yaşanmıştır. Antalya İl Kongresi'nde Ecevitçiler *"İnönü'ye karşı değiliz, ancak mücadelemiz ortanın solunda bütünleşmektir."* derken Ecevit kongreye gönderdiği mesajda *"halktan ayrı düşen bütün devrimci akımların soluğu kesilirken her türlü baskı ve tertibe rağmen CHP'de devrimciliğin sindirilemediğini"* söylemiştir. CHP Genel Sekreteri Kâmil Kırkoğlu da mesajında CHP'nin demokratik bir çizgide ilerlemesi gerektiğini savunmuştur. Ecevit'in CHP İzmir merkez ilçe kongresinde okunan mesajında da ortanın solu çizgisinde ilerleyen CHP örgütünü *"ne içerden ne dışardan hiçbir gücün"* engelleyemeyeceği vurgulanmıştır. Her iki kongrenin sonunda gerçekleşen seçimleri Ecevit'e yakın isimler kazanmıştır.³²

oportünizmin en parlak örneklerini vermektedir." Kemal Satır, **CHP'de Bunalm**, Nüve Matbaası, Ankara, 1972, s.57.

³⁰ Toker, **a.g.e.**, s.272.

³¹ **Milliyet**, 10 Ocak 1972.

³² **Milliyet**, 17 Ocak 1972.

CHP eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit ve çevresindeki isimlerin “*yeni kadro hareketi*”nin İsmet İnönü’ye karşı olmadığı konusundaki ısrarları üzerine İnönü, CHP Ankara İl Kongresi’nde daha keskin ifadelerle yine Ecevit’i hedef almıştır. 23 Ocak 1972 tarihinde Maltepe’deki Şato Yazar salonunda yapılan kongre adeta bir Kurultay provası olmuştur.³³ Burada uzunca bir konuşma yapan İsmet İnönü, sözlerinin başında, her kongrede meselenin İnönü meselesi olmadığı şeklindeki “*propagandanın*” samimiyezsiz olduğunu vurgulamış ve “*bugünkü ihtilaf İnönü-Ecevit ihtilafı*”dır, demiştir. Ecevit’in genel sekreterlikten ayrılmasından sonra da “*CHP örgütünü bizzat idare ettiğini*” ve “*halk idaresi*” söylemiyle politikasını “*hem Meclise hem Genel Başkana hem memlekete kabul ettirmek iddiasında*” bulunduğunu, dolayısıyla böyle bir girişimin “*kanun dışı bir davranış*” olduğunu belirtmiştir. CHP içinde “*kanun dışı bir idarenin kurulmaması ve yerleşmemesi için sonuna kadar mücadele*” edeceğini üstüne basa basa dile getirmiştir. Konuşmasının devamında Bülent Ecevit’in savunduğu politikayı “*bir hizip zihniyeti içerisinde*” yürütmeye çalıştığını iddia etmiş ve “*Bu maksadından vazgeçer ve sakın sakın istifa etmiş eski Genel Sekreter hüviyetine girerse mesele kalmaz.*” demiştir. Kongre sonunda CHP Ankara İl Başkanlığı için yapılan seçimleri Ecevitçiler 154’e karşı 398 oyla ve tam liste olarak kazanmıştır. Kongreye katılmayan Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit, gönderdiği mesajında kongreden çıkan sonucun “*Genel Başkan’a karşı çıkmak anlamı taşımadığını*” ifade etmiş ve alınan neticeyi İnönü’nün “*başlattığı ortanın solu hareketini, her baskıya ve tertibe rağmen sürdürmeğe parti örgütünün kararlı*” olmasının bir göstergesi olarak değerlendirmiştir.³⁴

CHP Ankara İl Kongresi’nin hemen sonrasında Milliyet gazetesinden Abdi İpekçi, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve CHP eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. Burada Bülent Ecevit, CHP Genel Başkanı İnönü tarafından kendisine yöneltilen eleştirileri cevaplarırken CHP’nin bir gerçeği olarak “*İnönü’nün tüzükten de hukuktan da ötede tarihi bir kişiliğinden gelen, devletin ve partinin kuruluşundan gelen bazı olağanüstü yetkileri*” olduğunu ancak bir de parti içinde işlemeye devam eden bir demokrasinin bulunduğunu belirtmiştir. Bu iki farklı yaklaşımın parti içinde bir çelişki yarattığını ve bunalımın buradan kaynaklandığını söylemiştir. “*CHP’nin gitgide lider partisi durumundan örgüt partisi durumuna*” dönüştüğünü ifade etmiştir. Bülent Ecevit, İnönü’ye yönelik bu eleştirisine mukabil bir defa daha parti içi mücadelede kendilerini İsmet İnönü’yle yan yana getirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda 12 Mart

³³ Hristidis, Ergüz, a.g.e., s.284.

³⁴ Milliyet, 24 Ocak 1972.

Muhtırası'ndan sonra ortaya çıkan olağanüstü durumdan bazı kimselerin yararlanarak “İnönü'nün önderliğinde geliştirilen yeni düşünce ve kadro hareketini engellemeğe, baltalamağa” kalkıştıklarını, kendilerinin ise “örgütle birlikte buna karşı” direndiklerini ve Genel Başkan İnönü'nün eserine sahip çıktıklarını söylemiştir.³⁵

Milliyet gazetesinin genel yönetmeni Abdi İpekçi, CHP'deki ihtilaf hususunda Ecevit'le gerçekleştirdiği görüşmeden bir gün sonra sorularını CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye yöneltmiştir. İnönü, öncelikle Ecevit ile kendisi arasında keskin bir mücadelenin olduğunu belirtmek için “uzun politika hayatımda böyle durumla karşılaşmadım. Benimle ihtilaf halinde olunur, anlarım. Ama benimle hiçbir ihtilâf yoktur diye ısrar ederler, böylesine rast gelmedim.” demiştir. Parti il kongrelerinde kendisine muhalif kararlar alınmasını “bir vazifeden istifa ettiği halde, o vazife üzerindeymiş gibi” davranan Bülent Ecevit'in delegeler üzerindeki baskısına bağlamıştır. Ecevit'in genel sekreterlikten ayrılmasından sonra da genel sekretermiş gibi davranmasını mutlak suretle kabul etmeyen ve aradaki ihtilafın temel nedeninin bu olduğunu vurgulayan İnönü, ayrıca onu ve arkadaşlarını ortanın solu olarak tanımlanan siyasal çizgiyi amaçlarından uzaklaştırmakla da itham etmiştir. İnönü, “Ortanın solu diye bir marifet çıkardım, şimdi ortanın solu ayrı bir parti ilkesi gibi bilmediğim bir mahiyette kullanıyor.” demiş ve sonra da başta Erim hükümetine yaklaşımdan ortanın soluna kadar birçok konuda Ecevit'le ayrı düşüklerini, parti içi ortaya çıkan bütün bu görüş ayrılıklarının Kurultay'da çözüleceğini belirtmiştir. Kendi politikasına aykırı düşen bir parti yönetiminin Kurultay'dan onay alması durumunda istifa edeceğini açıklamıştır.³⁶

Abdi İpekçi'nin söz konusu röportajları gerçekleştirdiği günlerde Yankı'da “İsmet İnönü, CHP ve Rejim” başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Söz konusu metin, İsmet İnönü ile Bülent Ecevit arasındaki gerilimin “ya İnönü ya Ecevit” ikilemine gelmeden bitirilmesini CHP'nin geleceği adına olumlu görmüştür. Yankı'ya göre İsmet İnönü, Türk siyasetinde tarihsel ağırlığı bulunan bir lider olma vasfını sürekli korumuştur. Bu vasfı, 12 Mart'tan sonra bir defa daha ortaya çıkmış ve Nihat Erim hükümetini kayıtsız şartsız destekleyerek ordunun siyaset üzerindeki baskısını azaltmıştır. Bunun yanında tarihten gelen ağırlığının bir gereği olarak İnönü'nün, Ecevit'in kendisine yönelttiği eleştirileri tolere etmesi CHP'nin

³⁵ Milliyet, 26 Ocak 1972.

³⁶ Milliyet, 27 Ocak 1972.

gelecekte önemli bir güç olarak varlığını sürdürmesine de yardım edecektir.³⁷

Cumhuriyet Halk Partisi içindeki tartışma 1972 yılının şubat ayında daha da derinleşmiştir. Temsilciliğini Hüdayi Oral, Muammer Erten ve Ekrem Kangal'ın yaptığı Üçüncü Dünyacılar grubu, "*Parti içinden dışarıya yansıyan ve dışarıdan partiye dönüşen bazı davranışlar CHP'yi sarsmakta ve bazı grup üyelerinin sorumsuz demeç ve beyanları ile parti bir çıkmaza itilmektedir.*" diyerek "*parti içindeki durumun açıklığa kavuşturulması ve Genel Başkan İnönü'nün etrafında bütünleşmeyi*" sağlamak için CHP grup başkanlığına genel görüşme açılmasını talep eden bir önerge vermiştir. Önergede "*İç ve dış politika konularında partiyi bağlayıcı demeç ve tebliğler vermek yetkisi ancak Genel Başkanındır. Bu felsefe dışında ortaya çıkan bazı sorumsuz davranışlar*" sadece CHP'ye değil, Türkiye'ye ve demokrasiye zarar veriyor, denilmiştir.³⁸

Parti içindeki sorunların görüşülmesi hakkında verilen önerge 5 Şubat 1972 tarihinde CHP ortak grubunun gündemine gelmiştir. Burada söz alan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, öncelikle karar verildiği takdirde CHP içindeki tartışmanın inceleneceğini belirtmiştir. Daha sonra da parti içindeki anlaşmazlığın ortanın solu üzerindeki görüş ayrılığından kaynaklanmadığını ancak eski genel sekreterin "*ortanın solu anlayışı konusunda bir ihtilaf varmış da onun için istifa etmiş*" gibi gerçeği örten bir yaklaşım içinde olduğunu ifade etmiştir. CHP içindeki görüş ayrılığını "*Halka mı dayanma yoksa hep küçük burjuvazi ile bürokrasiye, yani orta sınıf ile, sivil-asker aydına mı dayanma mücadelesi gibi göstermeye kalkışmak da kafir icat etme uygulamasından başka bir şey değildir.*" demiştir. Devamında da Erim hükümetine destek verilmesi yönünde almış oldukları kararı "*Hükümet teşkilini imkânsız kılacak bir davranışa genel sekreterin aklına uyararak girseydik, memlekette anarşi daha ne kadar tahribat yapabilirdi, tasavvur edebilir misiniz?*" cümleleriyle savunmuştur. Konuşmasının sonlarına doğru ise Bülent Ecevit ile arkadaşlarının etkisinde bulunan mevcut Merkez Yönetim Kuruluyla ve onu şekillendiren parti meclisiyle devam etmenin mümkün olmadığını belirterek "*Memleket için meçhul, parti için meçhul, memleket gerçeklerine vukufsuzluğunu, sağduyu ile ne kadar çabuk ters düşebileceğini 12 Marttan sonraki devrede ispatlamış ve usulleri bu olan bir hizip muvaffak olurda partiyi alırsa gelecek hallerden ciddi olarak endişe ederim.*" demiştir. İnönü'nün konuşmasını takiben Üçüncü Dünyacıların

³⁷ "İsmet İnönü, CHP ve Rejim", **Yankı**, 3-9 Ocak 1972, S.42.

³⁸ **Milliyet**, 21 Ocak 1972.

genel görüşme açılmasını isteyen önerileri oylamaya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.³⁹

Cumhuriyet Halk Partisi ortak grubu parti içi sorunları görüşmeye 6 Şubat günü de devam etmiştir. CHP Genel Başkanı İnönü, ilk önce Meclis'te Ecevitçilerden teşekkül eden Antalya İl Kurulu ile görüşmüş, daha sonra da genel görüşmeyi izlemek üzere toplantı salonuna geçmiştir. Saat 11.00'de başlayan grup toplantısında ilk olarak Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu söz almıştır. Kırıkoğlu, Merkez Yönetim Kuruluyla ilgili eleştirileri cevaplamıştır. CHP içinde hiçbir organın eleştirilmez olmamakla birlikte *"Merkez Yönetim Kuruluna yöneltilen tepkilerin ancak Parti Meclisi'nde ifade edilebileceğini"* söylemiştir. Daha sonra söz alan Sezai Orkunt ise Ecevit ve Ecevitçileri hedef almıştır. Orkunt, İnönü'nün haklı ve yerinde şikâyetlerde bulunduğunu ve bu şikâyetler karşısında *"yöneticilerin yapacağı hareketin şerefli bir istifa"* olması lazım gelirken onların İnönü'ye *"zahiren"* saygı gösterisinde bulunup el altından onu yıpratmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. CHP'de yeni bir kadro hareketi olarak nitelenen muhalif hareketin *"kati ve fanatik bir tasfiye hareketi olduğunu"* söylemiştir. Orkunt'un ardından söz alan Kemal Satır ise *"asıl anlaşmazlığın Ecevit'in devamlı olarak değişen ve kendi kendisiyle çelişen politikasında düğümlendiğini"* belirtmiştir. 12 Mart'ı Atatürkçü bir uyarı olarak değerlendiren Satır'a göre Ecevit, muhtırayı *"Atatürk'ün partisine karşı gösterecek kadar sorumsuz beyanlarda bulunmuş ve gerçek hedefin kendisi olduğunu söyleyecek kadar da anlamsız iddialar ortaya atabilmiştir. Bu suretle Ecevit, Demirel'in omuzlarındaki sorumluluğu gönüllü olarak paylaşmıştır."* Ecevit, *"bir yönden Atatürk'ü methederken bir yandan da gerçek devrimciliğin alt yapı devrimciliği olduğunu söyleyerek reddi mirasta bulunacak"* kadar çelişkili bir tavır sergilemiştir.⁴⁰

CHP eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit, bu eleştiriler üzerine bir önerge vererek kendisine yönelik bu ithamlar karşısında cevap hakkını kullanmak istediğini fakat *"hemen cevap veremeyeceğini zira söz alan konuşmacıların tersine ortak gruba bu şekilde suçlanacağını bilmediği için hazırlıklı gelmediğini"* belirterek *"kendisine 2 gün mehil verilmesini"* talep etmiştir. Bu önerge kabul edilmiştir.⁴¹

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit 8 Şubat 1972 tarihinde gerçekleşen partisinin ortak gruplarındaki genel görüşme sırasında kendine yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. Ecevit her şeyden önce genel görüşme

³⁹ Cumhuriyet, 6 Şubat 1972., Milliyet, 6 Şubat 1972.

⁴⁰ Cumhuriyet, 7 Şubat 1972.

⁴¹ Cumhuriyet, 7 Şubat 1972.

isteğinin “iddia edildiği gibi parti içi bunalıma çare aramak, partide birlik sağlamak amacıyla” gündeme gelmediğini, asıl amacın kendisini “sanık sandalyesine oturtup hukuk dışı yargulamak” olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle de şahsına yöneltilen suçlamaları yanıtlamıştır. Bu çerçevede “İnönü'nün kendisini yeni ve bilinmeyen bir politika izlemekle suçlamaya başladığını” ancak bu yönde “bir insan olduğuma tek bir işaret” gördüyse açık bir şekilde ifade etmesi gerekir, diye söylemiş ve bunun aksi bir durumda “Kendisine olan sarsılmaz saygıma rağmen, kendisinden özür dileyerek, bu ithamı reddetmeye devam edeceğim.” diye de eklemiştir. Ecevit, “kendisini çelişik davranış ve beyanlarda bulunan, bu yüzden de belirli bir fikir düzeyinde tartışma yapılamaz bir kimse” olarak niteleyen Kemal Satır'a yönelik eleştirilerde de bulunmuştur. Ecevit'e göre asıl çelişki içinde olan Satır'dır. Çünkü Satır, “Adalet Partisi iktidarının istediği anayasa değişikliklerine karşı kıyamet koparıp, daha beteri sayın Erim tarafından istendiği vakit alkış tutanların” içinde yer almıştır.⁴²

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, eski Genel Sekreter Bülent Ecevit'e, 12 Şubat 1972 tarihli CHP Ortak Grup Toplantısı'nda cevap vermiştir. Genel Başkan; Ecevit ve arkadaşlarının, muhataplarına “İnönü, şimdi ortanın solunu takip edenlerin karşısındadır, İnönü halka dayanmayan bir hükümetin ordu himayesinde devamı politikasını uygulamaktadır. Mali durum, vergiler, hayat pahalılığı İnönü'nün tuttuğu hükümetin eseridir.” gibi çıkışlarda bulduklarını ancak “sıra resmi konuşmalara gelince İnönü'ye karşı saygıdan başka bir duygu beslenmediği perdesinin bunlar üzerine maharetle örtüldüğünü” iddia ederek artık “bu perdenin kaldırılmasını ve oyunun örtüsüz oynanması” nı istemiştir. İnönü konuşmasında “tarihi akım” adıyla anılan hareketin amacının “CHP'yi kendine özgü ve bugüne kadar ona şerefle, kudretli tesir yapması imkanını vermiş temellerinden kaydırtmak” olduğunu belirtmiş ve “benim, CHP'li büyük kitlenin partimizin ana temellerinden kaydırılması çabalarını boşa çıkaracağımızdan” da hiç kimsenin şüphesi olmasın, diye devam etmiştir. Konuşmasının sonlarına doğru CHP içinde Merkez Yönetim Kurulu ve parti meclisi tarafından suni yollarla beslenip körüklenen bir ihtilafın olduğunu; bu sebeple de mevcut MYK ve PM ile yola devam etmenin mümkün olmadığını söylemiştir.⁴³

Bülent Ecevit, İsmet İnönü'ye 14 Şubat 1972 tarihinde toplanan parti meclisinde cevap vermiştir. Ecevit; “saray entrikacılığında vazgeçmeyen” kimselerin İnönü'yü etki altına almasından üzüntü duyduğunu ifade etmiştir.

⁴² Cumhuriyet, 9 Şubat 1972.

⁴³ Cumhuriyet, 13 Şubat 1972.

İnönü'nün “oyunun örtüsüz oynanması” lazımdır, çıkışına da “Hayatım boyunca ne oyun oynadım ne de örtülü politika yaptım.” sözleriyle cevap vermiştir. Ecevit konuşmasının devamında birinci ve ikinci Erim hükümetlerine verilen desteği eleştirmiştir. Birinci Erim hükümeti ile CHP arasında kurulan ilişkinin partiyi “*iktidar alternatifi olmaktan*” çıkardığını ifade ederek “*CHP açısından kaygı duyduğum ihtimaller fazlasıyla gerçekleşti.*” sözleriyle devam etmiştir. İsmet İnönü'nün “*kurmuş olduğu demokrasinin gene İnönü'nün desteklemeyi kabul ettiği bir hükümet tarafından, budanmasına*” razı olmadıkları için mücadele ettiklerini, “*meçhul*” ve “*bilinmeyen*” amaçlara yönelmediklerini, “*iktisadi, siyasi ve sosyal konular*” hakkındaki düşüncelerini “*bütün açıklığı ile belirtmeyi*” bir ödev bildiklerini söylemiştir. Ecevit, konuşmasında parti içinde yaşanan tartışmanın ideolojik eksenli olduğunu vurgulamak için de tartışmanın “*ortanın solu hareketini, düşünce ve kadro olarak sürdürmeye veya söndürmeye*” çalışanlar arasında yaşandığını ve kendisini destekleyen il örgütleri üzerinde “*fesih kılıcı*”nın asılı tutulduğunu öne sürmüştür. Ecevit, “*perdenin kaldırılması ve oyunun örtüsüz oynanması zamanı geldi ise, bu saray oyunu aktörleri, artık İnönü'nün gölgesinde barındırılmamalı*”dır, demiş ve parti içinde bunalımı sona erdirmek için önerilerini sunmuştur.⁴⁴ Ecevit, konuşmasının sonlarına doğru bir defa daha kendisini İnönü ile aynı noktada buluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda kamuoyunda “*tarihi akım*” olarak isimlendirilen çizginin İnönü'nün “*önderliğinde oluşturulan ortanın solu hareketinin kaçınılmaz sonucu*” olduğunu ifade etmiştir. CHP'yi “*tarihi*

⁴⁴ Bülent Ecevit'in parti içinde yaşanan gerilimi sonra erdirmek için sunmuş olduğu öneriler ana hatlarıyla şöyledir: “1. Genel Başkan Sayın İnönü'nün 12 Marttan sonra hükümet konusunda almış olduğu kararlar, Parti içinde, tartışma dışı tutulmalıdır. Bu konu ikide bir deşilmemelidir. 2. Hükümetle ve başka partililerle ilişkiler, normal demokratik mecrasına bir an önce sokulmalı, açıklığa kavuşturulmalıdır. 3. Partide Genel Başkana ve Genel Başkanlık yetkilerine en küçük bir saygısızlığa göz yumulmamalıdır. Sayın Genel Başkan aleyhinde, açıktan veya kapalı kapılar ardında konuştuğu veya tertip yaptığı ileri sürülen partililer kimlerse bunlar derhal açıklanmalı ve haklarında disiplin kovuşturması yapılmalıdır. 4. Parti kurullarının yasalara ve tüzüğe dayanan yetkilerine tam saygı gösterilmelidir. 5. Kurullar, yöneticiler ve partililer hakkında ileri sürülecek iddialar, yapılacak suçlamalar, belgelere kanıtlara dayandırılmalı ve parti içi veya parti dışı hukuk yollarından derhal kovuşturulmalıdır. 6. Yapılacak Kurultaya şimdiden gölge düşürmek amacını güden çabalar ve iftiralar kesinlikle önlenmeli, kimlerle ilgili ne şikâyet, iddialar varsa, bunlar parti içi veya dışı hukuk yollardan incelenerek çözüme bağlanmalıdır. 7. Ordumuzun parti içinde bir tartışma konusu durumuna getirilmesi önlenmelidir. 8. Parlamento veya hükümet üyesi de olsa, hiçbir partimizin, demokrasiye aykırı düşünceler savunmasına, öyle bir tutum izlenmesine müsaade edilmemelidir. 9. Yetkili organların ve kurulların, parti içi sorunlardan ve çekişmelerden çok, demokratik rejime dönüşü kolaylaştırmak ve hızlandırmak için Partimiz tarafından yapılabilecek hizmetler ve izlenebilecek yol üzerinde durmaları ve çalışmaları sağlanmalıdır.” Bülent Ecevit, **Perdeyi Kaldırıyorum**, s.48-49.

akımla” karşı karşıya getirmeye yönelik çabaların bizzat İnönü tarafından akamete uğratılacağına inandığını söylemiştir.⁴⁵

CHP Ortak Grup Toplantısı, 17 Şubat günü de çalışmalarına devam etmiştir. Denizli Milletvekili Hüdaî Oral, eski Genel Sekreter Bülent Ecevit’i kastederek *“köprüleri büsbütün atmak için bir siyasi pazarlık”* peşinde olduğunu ifade etmiştir. Satır ise eski Genel Sekreter’i köktenci bir biçimde eleştirmeye devam etmiştir. *“Atatürk’ün partisinde onun bir eski Genel Sekreteri olarak bir diğer Genel Sekreteri Atatürk’e karşı olmakla suçlamanın ağırlığını ve önemini”* bildiğini ifade eden Satır; ülkenin, rejimin ve partinin çıkarları hakkında Ecevit’le tartışabilmek için Ecevit’in Atatürk’ü samimi bir biçimde benimsemesi ve Atatürk’ün devrimlerini küçümseyen açıklamalarda bulunmaktan vazgeçmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁶

CHP parti meclisinin 21 Şubat 1972 tarihli oturumunda ise Genel Başkan İsmet İnönü, MYK’nin tarafsızlıktan uzak davrandığını vurgulamaya çalışmıştır. Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu’nun yayınladığı beyanatta Genel Başkan’ın yetkilerini tanımadığını ve MYK’nin kongreleri tek taraflı yaparak parti içi bunalıma neden olduğunu belirterek *“Merkez Yönetim Kuruluna güvenim yoktur ve Merkez Yönetim Kurulu ile bu ihtilafımız devam ediyor.”* demiştir. Bunun üzerine söz alan Kırıkoğlu *“Genel Başkan’ın yetkilerini yok farz edecek herhangi bir davranışta bulunmadık.”* demiş ve *“yetkili organların parti tüzüğüne göre”* hareket ettiklerini savunmuştur.⁴⁷

Genel Başkan İsmet İnönü’nün MYK’yi kendisine karşı olmakla itham etmesi üzerine MYK üyeleri aynı gün içinde bir toplantı gerçekleştirmiş ve burada kurula yönelik bir güvensizlik olduğu kararında birleşmiştir. Parti meclisince oylanacak olan MYK raporuna verilecek ret oylarının 22’yi geçmesi durumunda istifa etme kararı almışlardır.⁴⁸

Bir gün sonra toplanan parti meclisinde ise sürpriz gelişme yaşanmıştır. Genel Başkan İsmet İnönü, MYK’ye yöneltmiş olduğu güvensizlik suçlamasını geri aldığını açıklamıştır. İnönü, Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu’nun bundan sonraki kongrelerde daha özenli davranacaklarını söylediğini belirtmiş ve Merkez Yönetim Kurulunun yayınladığı beyanattaki cümlelerden duyulan rahatsızlığı *“kâfi derecede ve inandırıcı tevazu”* ile

⁴⁵ Bülent Ecevit’in, CHP parti meclisinde yapmış olduğu 14 Şubat 1972 tarihli konuşmanın tamamı için bkz Bülent Ecevit, **a.g.e.**, s. 35-54.

⁴⁶ **Cumhuriyet**, 18 Şubat 1972.

⁴⁷ **Milliyet**, 22 Şubat 1972.

⁴⁸ Hristidis, Ergüz, **a.g.e.**, s. 333.

gidermeye çalıştığını ifade ederek kurula yönelik şikâyetiyle ilgili gerekenin yapıldığını ve anlaşmazlığın giderildiğini ilan etmiştir.⁴⁹

CHP içinde, ortak gruplarda ve parti meclisinde devam eden tartışmalar tam bir ay sürdükten sonra üzerinde anlaşılan noktalar parti meclisi tarafından yayımlanan 4 Mart 1972 tarihli bildiriyle kamuoyuna duyurulmuştur. Bildiriye göre Kurultay'ın normal zamanda yapılması kararlaştırılmış, kadın ve gençlik kollarının feshedilmesini öngören tasarıya karşı çıkılmış, sıkıyönetim savcılarının CHP'ye yönelik iddialarıyla ilgili takınılan tavır konusunda parti meclisinin görüş birliği içinde olduğu belirtilmiştir.⁵⁰

CHP içinde yaşanan bu büyük tartışmayı değerlendiren Cumhuriyet gazetesinden Cihad Baban, Bülent Ecevit'i hedef almıştır. Baban'a göre Ecevit, kendi partisi dışındaki sol tabana hitap edebilmek için parti içinden ve dışından belirli çevrelerin "*uydusu*" olmuştur. Söz konusu kesimler Ecevit'i "*geri dönmeyecek tehlikeli bölgelere*" doğru sürüklemiştir. Ecevit'in bu mücadeleden galip çıkması durumunda CHP dışındaki solun partiyi kontrol altına alacağını düşünen Cihad Baban'a göre CHP içinde yaşanan tartışmalar artık "*parti içi mücadele olmaktan çıkmış memleket sahinde tartışılan bir memleket kavgası haline*" dönüşmüştür.⁵¹

Olağanüstü Kurultay Kararının Alınması ve Kurultay Hazırlıkları

Cumhuriyet Halk Partisi içinde 12 Mart 1971 Muhtırası'yla birlikte başlayan bunalımın parti meclisi tarafından yayımlanan bildiriyle sona erdiğini düşünmek yanıltıcıdır. Parti içinde yaşanan derin görüş ayrılığı ortadan kalkmamış, Metin Toker'in ifadesiyle bir "*mütareke*" dönemine girilmiştir. Böylesi bir karar alınmasında ise CHP dışında yaşanan gelişmeler etkili olmuştur.⁵² Buna göre 1972 yılının hemen başlarında Yargıtay tarafından onaylanan Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan'ın idam cezalarının geri bırakılması için Anayasa Mahkemesi nezdinde yapılan girişimler ile Sıkıyönetim Mahkemesince hazırlanarak 1972 yılının mart ayı başında kamuoyuna açıklanan DEV-GENÇ iddianamesinde CHP'nin anarşiye yol açan siyasal bir örgüt olarak tanımlanması, İnönü ile Ecevit'i ve

⁴⁹ Cumhuriyet, 24 Şubat 1972.

⁵⁰ Milliyet, 5 Mart 1972.

⁵¹ Cihad Baban "Köy göründü", Cumhuriyet, 11 Şubat 1972.

⁵² Toker, a.g.e., s. 280.

merkez yönetim kurulunu bir araya getirmiş ve birlikte çalışmaya sevk etmiştir.⁵³

Ancak CHP içindeki bu bahar havası çok uzun sürmemiş, Adana Milletvekili Kemal Satır ve arkadaşlarının Olağanüstü Kurultay çağrısıyla CHP bir defa daha dalgalanmaya başlamıştır. Satır, nisan ayı başında bir yandan Ecevit'in başını çektiği yeni akım hareketinin "*militan güçlerle*" iş birliği içinde mevcut parti politikasına zarar vermesi hakkında parti ortak grubunda genel görüşme açılmasını isterken diğer yanda da Olağanüstü Kurultay için imza toplamaya başlamıştır.⁵⁴ Satır'ın verdiği genel görüşme önergesi 6 Nisan 1972 tarihinde 59 oya karşı 63 oy ile kabul edilmiştir. Önergenin kabul edilmesinden sonra bir konuşma yapan Satır; Bülent Ecevit ve arkadaşlarının başlattığı muhalefet "*Parti içi bir sorun olmanın da ötesinde bir anlam kazanmış, cumhuriyet devrimlerine ve onun temel taşları olan Atatürk'le İnönü'ye yönelmiştir.*" demiştir. Sözlerinin devamında "*militan güç ve delegelerle kazanılmak istenen kongreler ve bu amaçla yapılan rastgele kayıtların*" illegal unsurların partiye sızmasına zemin hazırladığını belirten Satır, bütün bu gelişmelerden MYK ile Bülent Ecevit ve arkadaşlarını sorumlu tutmuştur.⁵⁵

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, başlangıçta Satır'ın Kurultay'ı toplama girişimine mesafeli durmuştur. Hemen her konuşmasında imzacıların kendisiyle bir bağlantısının olmadığını söylemiştir. Konuyu kendisiyle görüşmek üzere Pembe Köşk'e gelen MYK üyelerine Olağanüstü Kurultay girişimiyle bir ilgisinin olmadığını ancak Olağanüstü Kurultay çağrısında bulunmak isteyenleri de kararlarında serbest bıraktığını ifade etmiştir. Bunun üzerine MYK üyeleri, 13 Nisan'da Kemal Satır'ın genel görüşme önergesini tartışmak üzere toplanan ortak gruba katılmamış ve

⁵³ Ümmü Öğütveren, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü Kurultayı ve Bülent Ecevit**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.53, 55.

⁵⁴ Olağanüstü kurultay çağrısı yapan önerge şöyle demektedir: "*Atatürk devrimlerimizin, uygar ve çağdaş bir Türk toplumu yaratma ülkümüzün ve milletçe demokratik bir düzen içinde yaşama ve kalkınma azmimizin en güvenilir dayanağı ve inanılır temsilcisi olan tarihi ve şanlı partimiz Cumhuriyet Halk Partisi, bugün bütün hayatında bir benzeri örneği olmayan biçimde ağır ve ciddi bir bunalımın içinde bulunmaktadır... İşte biz aşağıda imzası bulunan 20 nci kurultay delegeleri her geçen gün Atatürkçü temellerinden kaydırıp onun sonu meçhul ve karanlık maceraların bir âleti ve aracı haline getirmek isteyen tutum ve davranışlarıyla partimizin varlığı üzerinde ağır kuşkular ve korkular uyandırmış bulunan bu merkez yönetimi hizbinin işlem ve eylemlerini, Genel Başkanımızın etrafında toplanarak gözden geçirmek ve partimizi kurtarıcı acele tedbirleri almak amacıyla tüzüğümüzün 22. Maddesinin verdiği olanaktan yararlanarak kurultayımızı olağanüstü olarak toplantıya çağırıyoruz.*" **Milliyet**, 2 Nisan 1972.

⁵⁵ **Milliyet**, 7 Nisan 1972.

Olağanüstü Kurultay kararı almıştır. Kongrelerini tamamlamış olan il teşkilatlarının yeni delegelerle, tamamlanmamış olanların ise 20'nci Kurultay tarafından seçilen delegelerle Olağanüstü Kurultay'a katılmaları öngörülmüştür. Alınan kararlar 14 Nisan'da CHP Genel Başkanı'na bildirilmiştir.⁵⁶

Bu gelişmeden iki gün sonra ise Kemal Satır ve arkadaşları tarafından Olağanüstü Kurultay'ın toplaması için yeter sayıdaki imzanın yer aldığı dosya Pembe Köşk'te İsmet İnönü'ye teslim edilmiştir. Kemal Satır, CHP Genel Başkanı ile görüşmesinden önce gazetecilere Olağanüstü Kurultay'ı 12 Mayıs 1972 tarihinde Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda toplamayı düşündüklerini ifade etmiştir. Açıklamasının devamında da *"374 imza ile gediklerini bunlardan 74'nün parlamenterlere ait olduğunu, imza sayısının her gün arttığını, yeni gelenlerinde dosyaya ekleneceğini"* söylemiştir. Daha sonra yeter sayıda imzanın bulunduğu dosyayı kabul eden İsmet İnönü *"tüzüğün gereğini yerine getireceğim, parti meclisine götüreceğim, orada talebi kendim anlatacağım. Ondan sonra da mabadını takip edeceğiz, kurultayı toplayacağız."* demiştir.⁵⁷

Genel Başkan İsmet İnönü; Kemal Satır ve arkadaşlarının Olağanüstü Kurultay taleplerini incelemek, diğer parti üyelerinin konuya yaklaşımını değerlendirmek ve parti tüzüğüne göre Olağanüstü Kurultay'a eski mi yoksa yeni delegelerin mi katılacağını kararlaştırmak üzere CHP parti meclisini toplantıya çağırmıştır.⁵⁸ İsmet İnönü'nün başkanlığında 18 Nisan günü gerçekleşen görüşmeler oldukça tartışmalı geçmiştir. İnönü; Kemal Satır ve

⁵⁶ Hristidis, Ergüz, **a.g.e.**, s. 378, 379.

⁵⁷ **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1972.

Cumhuriyet Halk Partisi'nde kurultay hazırlıklarının hızlandığı ve ayrışmanın derinleştiği bu süreç içinde Bülent Ecevit'in girişimleriyle çıkarılan Toplum dergisinde Yalçın Küçük tarafından, İsmet İnönü ile Bülent Ecevit'in siyasal duruşlarının benzerliğini vurgulayan ilginç bir makale yayımlanmıştır. Söz konusu yazıda şöyle denilmektedir: *"İsmet Paşa, bugün anti- demokratik eğilimlerin karşısındadır. Anti- demokratik eğilimlere taviz vererek demokratik düzeni belli bir çizgide tutmanın mümkün olmadığını görmüştür. Ayrıca daha fazla gerilemeyi ekonomik ve politik bunalımdan çıkmak için gerekli saymaz. Bu nokta Ecevit hareketi ile en güçlü birleşme noktasıdır. O kadar ki bütün ayrılık noktalarını geri plana atar; gözde deyim ile, dondurur. Bunalımdan İsmet Paşa'nın desteğini almadan çıkılabileceğine inanmak ne kadar safdillik ise; bu aşamada Ecevit hareketinin doğrultusu ile İsmet Paşa'nın tarihsel misyonu arasındaki ayrılıkları ön plana çıkarmakta o kadar büyük bir yanılğı olur. Burada, tarihsel zorunlulukların ortaya çıkardığı bir birleşme söz konusudur. Ve her iki yan içinde...Tarihsel gelişme, bu birleşmeyi gerekli kılıyor. Gelişme, birleşmeden yana. Kişiler buna uymakla yükümlü."* Yalçın Küçük, "Gündemdeki Sorun ve Ecevit Hareketi", **Toplum**, 14 Nisan 1972, S.2.s, 15.

⁵⁸ **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1972.

arkadaşlarının Olağanüstü Kurultay dilekçesini parti meclisinin bilgisine sunmuştur. Bunun üzerine Bülent Ecevit öncelikle önergedeki imzaların parti meclisince incelenmesi talep etmiştir. İnönü, Ecevit'in bu isteğini "*Ben bu Olağanüstü Kurultay isteğini bilginize sunmak için getirdim. Üzerinde müzakere açtırmam. Bu kanuni bir müracaattır. Bu Kurultay toplanacaktır. Hem de eski delegelerle toplanacaktır.*" diyerek reddetmiştir. Turan Güneş tarafından ayrı bir gündemle ayrı bir Olağanüstü Kurultay talebini de kabul etmeyen İnönü "*Satır ve arkadaşları 12 Mayıs'ta kurultay istediler. Siz 28 Nisan diyorsunuz. Ben bunları 5 Mayıs'ta birleştireceğim.*" demiştir. İnönü'nün Olağanüstü Kurultay'ı eski delegelerle toplantıya çağıracağı ve bu konuda bir görüşme açtırmayacağı anlaşılmaya başlandı. Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu "*İşte parti içinde anarşi başlamış oldu, olacak şey mi bu? Sorumlu heyetler tüzük içinde işlerini yürüteceklerdir. Parti idare ediyoruz, aşiret idare etmiyoruz.*" demiş ve "*Dosyayı inceleyeceğiz, tüzüğe uygun mu kanunlara uygun mu?*" buna göre karar vereceğiz, diye de devam etmiştir. İsmet İnönü, tartışmaların uzaması üzerine toplantıya son vererek salondan ayrılmış ve daha sonra da kamuoyuna yayınlamış olduğu bildiriyle "*olağanüstü kurultayın 20. Kurultay delegeleriyle 5 Mayıs 1972 tarihinde Ankara'da*" toplanacağını ilan etmiştir.⁵⁹

İsmet İnönü'nün parti meclisinden ayrılmasından sonra İbrahim Öktem başkanlığında 24 üyenin katılımıyla toplantıya devam edilmiştir. Gerçekleşen görüşmelerin sonunda Merkez Yönetim Kurulu üyesi İbrahim Cüenoğlu basına yaptığı açıklamada Olağanüstü Kurultay kararı aldıklarını ifade etmiştir.⁶⁰

Olağanüstü Kurultay kararının kesinleşmesinden sonra parti içi bunalımla ilgili olarak Kemal Satır tarafından verilen önergenin ele alınması için 20 Nisan 1972 tarihinde toplanan CHP ortak grubunda Satır, İnönü'nün direktifi ile görüşmenin ertelenmesini istemiştir. Grup bu isteği olumlu karşılamış ve Satır'ın ikinci önergesini kabul etmiştir. Bu kararın alınmasından hemen sonra İsmet İnönü, bütün il ve ilçe teşkilatlarına bir mesaj göndererek "*5 Mayıs'ta toplanacak olağanüstü kurultaya kadar bütün kongrelerin durdurulmasını istediğini*" bildirmiştir. İnönü, ayrıca Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu'ndan 20'nci Kurultay'a ait delege dosyasını da talep etmiştir. Kırıkoğlu, İnönü'nün bu isteğini yerine getirmemiş, Kurultay dosyasını bir dolaba kilitlemiş ve kamuoyuna yaptığı bir açıklamayla da Kurultay çalışmalarının yürütülmesinden CHP Merkez Yönetim Kurulunun

⁵⁹ **Milliyet**, 19 Nisan 1972.

⁶⁰ **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1972.

sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan eski Genel Sekreter Bülent Ecevit de vermiş olduğu demeçte İnönü'nün tarafsızlığını kaybettiğini ifade ederek barışın sona erdiğini söylemiştir.⁶¹

CHP Genel Başkan İsmet İnönü bu gelişmeden bir gün sonra yani 21 Nisan günü, Mayıs ayında yapılması kararlaştırılan Olağanüstü Kurultay'ın esaslarını saptayan bir genelge yayınlamıştır. Genelgede "*CHP Olağanüstü Kurultayı Tüzüğü'nün 20, 22 ve 23. maddeleri uyarınca Ankara'da 5 Mayıs 1972 Cuma günü saat 10:00'da toplantıya çağırılmıştır.*" denildikten sonra Olağanüstü Kurultay'ın 20'nci Kurultay'ın delegeleriyle toplanacağı belirtilmiş ve Kurultay'la ilgili bütün işlemlerin "*Genel Başkanlık Bürosu tarafından*" yürütüleceği vurgulanmıştır.⁶²

⁶¹ **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1972.,

Bülent Ecevit'in yapmış olduğu açıklama şöyledir: "*Sayın Genel Başkan Erim Hükümetine ve kendisine yöneltilen bazı suçlamalara karşı gerekli gördüğü bir sırada kendi kendilerine İnönücü diyen bazı CHP'lilerin çoğu Sayın İnönü'yü yalnız bırakmışlardır. Sayın İnönü de o sıra da parti içinde 'Barış' ilan ederek parti yöneticilerinin desteğini yanına almıştı. Şimdi bu desteğe ihtiyacı kalmamış olsa gerek ki partiyi ele geçirmek isteyenlerden çoğunun zaten fiilen uymadıkları 'Barış' resmen de sona erdirilmiştir. Parti yöneticilerinin iyi niyetli çabalarına rağmen sona erdirilmiştir. Parti içinde zaten 'Barış' istemeyenler Sayın İnönü'nün 'Barış' öncesi dönemde ortaya sürmüş olduğu ağır sinsî ve suçlama temalarını aynen kullanarak meşru parti yöneticilerine karşı savaş açmışlardır. Hiçbir partide müsamaha edilmeyecek ölçüler varan bu savaş karşısında sayın genel başkan ilkin tarafsızlığını ilan etmiştir. Fakat son parti meclisi toplantısında bu 'Tarafsızlık' durumunu bıraktığı açıkça görülmüştür.* **Hürriyet**, 21 Nisan 1972.

⁶² Hristidis, Ergüz, **a.g.e.**, s. 408.

CHP Tüzüğü 20, 22 ve 23.maddelerde şöyle demektedir: "*Madde 20: Kurultay, Partinin genel kongresidir. Kurultay A- a) Genel Başkandan, b) Parti Meclisi üyelerinden c) Yüksek Disiplin Kurulu başkan ve üyelerinden d) TBMM'nin partili üyelerinden ve partili bakanlardan e) Kadın ve Gençlik Kolları Merkez Yönetim Kurulları Başkan ve üyelerinden f) İl kongresince seçilmiş ve görev başında bulunan İl Yönetim Kurulu Başkanlarından g) Kongreler tarafından seçilmiş ve görev başında bulunan Kadın ve Gençlik Kolları İl Yönetim Kurulu Başkanlarından h) İl kongrelerinin seçim kanunları gereğince, o ile mürettep TBMM üye sayısının iki katı olarak ve Tüzüğü'nün 15. Maddesi e bendinin (f) fırcasına uygun şekilde seçileceği delegelerden kurulur. Madde 22: Kurultay iki yılda bir toplanır. Parti Meclisi'nin kararı yahut Kurultay üyelerinden beşte birinin yazılı istemi üzerine Kurultay, Merkez Yönetim Kurulunca olağanüstü toplantıya çağırılır. Genel Başkan da gerekli gördüğünde Kurultayı olağanüstü toplar. Kurultayın gündemi, toplantı günü ve yeri; olağan toplantılardan otuz olağanüstü toplantılardan en az on gün önce ilgililere bildirilir. Madde 23: Kurultay, Genel Başkan tarafından açılır. Kurultay, kendine toplantı süresi için bir başkan, iki başkanvekili ve sekiz kâtip seçer ve gündemdeki işleri görüşür. Kurultayın gündemi, Parti Meclisi tarafından hazırlanır. Gündem kurultayın üye sayısının en az yirmi de birinin teklifi ile diğer konularda alınır. Kurultaya, iki Kurultay arasındaki parti çalışmalarına ve partinin mali durumuna dair raporlar sunulur. Olağanüstü toplantının gündemi, isteyenler tarafından tespit edilir. Olağanüstü toplantı da gündem dışı konuşulmaz. **CHP Tüzüğü**, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969, s. 30-33*

Söz konusu bildiriyle birlikte Olağanüstü Kurultay çalışmalarını bizzat kendisinin yöneteceğini ilan eden İnönü; parti meclisi üyesi ve İzmir Milletvekili Coşkun Karagözoğlu, parti meclisi üyesi ve Trabzon Milletvekili Ahmet Şener ile Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga'yı kendisine yardımcı olarak atamıştır. Daha sonra da Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu ile kısa bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede İnönü, Kırıkoğlu'ndan Olağanüstü Kurultay çalışmalarını yürütecek üç kişilik komisyona yardımcı olmasını istemiştir. Bu talep doğrultusunda da 20'nci Kurultay'a ait bütün dosyalar Olağanüstü Kurultay'la ilgili gerekli çalışmaları yapmak için İnönü tarafından görevlendirilmiş olan üç kişilik heyete teslim edilmiştir. Aynı saatlerde genel merkezde bulunan Bülent Ecevit ise İnönü'nün bu girişimini sert sözlerle eleştirmiştir. CHP eski Genel Sekreteri, İnönü'nün kendilerine "savaş açanlarla" birlikte hareket ettiğini belirttiikten sonra "Yüzbinlerce üyesi bulunan bir partide birkaç yüz kişi kurultayda yetki almış kurullara güvensizlik gösteriyor diye, o kurulların yetkisini kaldırmaya çalışmak hukuka sığmasa gerektir." demiştir.⁶³

İsmet İnönü, bildirisinden bir gün sonra yani 22 Nisan 1972 tarihinde ise il başkanlarına "Olağanüstü Kurultay'ın emniyet içinde toplanması için lüzum görülen" tedbirleri içeren bir genelge göndermiştir. Genelgede "Kongreleri durdurduğum tarihten itibaren MYK kararı ve ilçe yönetim kurullarına ve başkanlarına işten el çektirilerek yerine yenilerinin kurulması işlemleri durdurulmuştur." denilmiştir.⁶⁴

Cumhuriyet gazetesi İnönü'nün bu genelgesinden bir gün sonra bir yandan Olağanüstü Kurultay hazırlık çalışmalarının tamamlanmak üzere olduğunu ve bu kapsamda 5 Mayıs 1972 Cuma günü toplanacak olan Kurultay için Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nun kiralandığını duyurmuş, diğer yanda da Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu'nun İnönü'nün bir gün önceki direktiflerinin uygulanmayacağını vurgulayan genelgesini yayımlamıştır.⁶⁵

CHP içindeki gerilim Genel Başkan İsmet İnönü'nün teşkilata gönderdiği 24 Nisan 1972 tarihli genelgeyle en üst noktaya taşınmıştır. İnönü, genelgesinde parti tüzüğü'nün 30. maddesine dayanarak "Hukuki olan yetkilerimi kullanmak istiyorum." demiş ve tebliğlerine uyulmasını talep ettikten sonra genel başkanlığını da ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Genelgesinin devamında ise Genel Başkan ile parti meclisi çoğunluğu ve Merkez Yönetim Kurulu arasındaki anlaşmazlığın Kurultay tarafından bir

⁶³ Cumhuriyet, 22 Nisan 1972, Hürriyet, 22 Nisan 1972.

⁶⁴ Cumhuriyet, 23 Nisan 1972.

⁶⁵ Cumhuriyet, 24 Nisan 1972.

çözümüne bağlanacağını belirtmiştir. İsmet İnönü'nün Olağanüstü Kurultay'ın eski delegelerle toplanması yönündeki ısrarı karşısında aynı gün içinde Merkez Yönetim Kurulu, kongreleri yapılan 15 ilin delegelerini kongreye davet etmiştir. Bu illerin başkanlarına gönderdiği bir genelge ile yeni seçilen delegelere Kurultay delegesi olduklarını belirtir birer belge verilmesini istemiştir.⁶⁶

Aynı günlerde Bülent Ecevit, Hürriyet gazetesinin sorularını yanıtlamıştır. Burada da ısrarla kendilerinin İsmet İnönü'nün genel başkanlığına itiraz etmediklerini vurgulamıştır. İsmet İnönü dışında bir genel başkan düşünmediklerini ifade etmiştir. Ancak bu ifadeleriyle çelişir bir biçimde İnönü'yü “*meşru organları tanımaz duruma*” girmekle itham etmiş ve CHP'nin “*önder partisi olmaktan*” çıktığını da sözlerine eklemiştir.⁶⁷

CHP Olağanüstü Kurultay'ına sayılı günler kala parti içinde yaşanan genelgeler savaşı da hız kazanmıştır. Genel Başkan İsmet İnönü, 26 Nisan 1972 tarihinde Olağanüstü Kurultay sonuçlanana kadar parti örgütündeki kongre çalışmalarının askıya alınması konusundaki isteğini tekrarlayan yeni bir genelge yayımlamıştır. Aynı gün içinde CHP Genel Sekreteri Kırkoğlu ile parti teşkilatına gönderdiği genelgede kongrelerce seçilmiş il yönetim kurulu ve il kadın ve gençlik kolu başkanlarının Olağanüstü Kurultay'ın doğal delegeleri olduklarını beyan etmiştir.⁶⁸

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, üç kişilik özel çalışma grubu aracılığıyla yayımladığı 27 Nisan 1972 tarihli genelgede ise Olağanüstü Kurultay'a 20'nci Kurultay'a katılanlar dışında yeni seçilmiş delegelerin katılmayacaklarını ve bu konuda yaşanan bütün tartışmaların Kurultay'da çözüleceğini belirtmiştir. İnönü'nün bu genelgesinin karşısında bir açıklama yapan parti meclisi üyesi Turan Güneş “*Hukuk uzmanlarının görüşü yeni*

⁶⁶ Hürriyet, 25 Nisan 1972.

⁶⁷ Hürriyet, 26 Nisan 1972.

Ecevit'in açıklamalarının yanı sıra A. Haluk Ülman, Toplum dergisinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü şu sözlerle eleştirmiştir: “*Aşağı yukarı bir haftadır, Türkiye’de, herkesin gözleri önünde, haksız, olduğu kadar da tehlikeli bir oyun oynanmaktadır. Bu oyunun baş aktörü, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’dür. Başkalarına çok kolayca «hukuk dışı», «kanun dışı», hattâ «eşkıya» damgaları vuran İnönü, şimdi üzüntüyle görüyoruz ki, hukuka, kanunlara ve Parti Tüzüğüne aykırı düşen davranışlar içine girmiş bulunmaktadır. Açıkça belli amacı olan, genel Başkan olarak, günün rüzgarlarına göre değişen kendi özel politikasını rahatça yürütebilmek için, Ecevit ve arkadaşlarını, her ne pahasına olursa olsun, CHP’den temizlemektir. Bu amacına ulaşabilmek için hukuku da kanunları da Parti tüzüğünü de bir kenara itmiş; kendisinin olmayan yetkileri kullanmaya başlamış, hakkı olmayan kararlar almış, kurullar kurmuştur.*” A. Haluk Ülman, “Tehlikeli Olmaya Başlayan Lider”, **Toplum**, S: 4, 28 Nisan 1972.

⁶⁸ Cumhuriyet, 27 Nisan 1972.

delegelerin olağanüstü kurultaya katılmaları gerektiğidir. Röntgen uzmanlarının görüşü ise eski delegeler katılır şeklindedir." diyerek Genel Başkan'ı hedef almıştır. Güneş, açıklamasının devamında Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İsmet Sungurbey, Ümit Doğanay ve Tarık Zafer Tunaya gibi hukukçuların genel merkezin talebi doğrultusunda hazırladıkları raporda "*olağanüstü kurultayda yeni il ve ilçe kongreleri tarafından seçilen kurultay delegelerinin yer alması gerektiğini*" belirttiklerini ifade etmiştir.⁶⁹

Parti meclisi üyesi Turan Güneş'in açıklamalarda bulunduğu aynı gün içinde Kemal Satır ise Hürriyet gazetesine verdiği demeçte "*Ecevit, CHP'yi bir sınıf partisi haline getirmek istiyor.*" demiştir. Parti içindeki bunalımın "*Ecevit ve arkadaşlarının partiyi yörüngesinden kaydırarak 'Tarihi yeni akım' adını verdikleri başka bir yörüngeye oturtmak istemelerinden*" kaynaklandığını öne sürmüştür. Satır; Ecevit ve ekibine karşı yürütülen mücadelenin amacının "*partiyi Atatürkçü yörüngesine oturtmak, demokratik rejim içinde iktidara gelerek sosyal ve ekonomik*" dengeyi sağlamak olduğunu belirtmiştir.⁷⁰

Olağanüstü Kurultay günü yaklaştıkça genel merkez ile Merkez Yönetim Kurulu arasındaki gerginlik artarak devam etmiştir. Genel Başkan İnönü, 28 Nisan günü yayımladığı yeni bir genelgeyle Merkez Yönetim Kurulu ile Bülent Ecevit'in girişimleriyle toplanan bölge toplantılarına karşı çıkmış ve "*Her türlü meselenin tartışma yeri kurultaydır. Kurultayın iradesini tesir altında bırakmağa matuf olduğu aşikâr her türlü tedbir, tertip, gayret ve heves hukuk dışıdır.*" demiştir. Diğer yandan ise Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu, parti örgütüne gönderdiği telgraflarda yeni seçilen delegelerin 5 Mayıs günü Ankara'da hazır bulunmalarını istemiştir. Aynı gün içinde Elazığ 2. Asliye Hukuk Mahkemesi de Elazığ İl Kongresi'nde yeni seçilen delegelerin Olağanüstü Kurultay'a katılmaları yönünde karar vermiştir.⁷¹

Ancak İsmet İnönü'nün bölge toplantılarının durdurulmasını isteyen genelgesine rağmen Merkez Yönetim Kuruluna yakın delegelere toplantılara devam etmiştir. Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Tunceli, Mardin, Erzincan ve Bingöl CHP teşkilatlarının katılımıyla Elazığ'da gerçekleşen bölge toplantısının sonucunda bir bildiri yayımlanmıştır. Burada öncelikle İsmet İnönü'nün tarihten gelen kişiliğine sonsuz bir saygının bulunduğu vurgusu yapılmış, daha sonra da İnönü'den parti tabanından ayrılmış bir hizbi destekler görünmesinden vazgeçerek tarafsızlığını koruması talep edilmiştir.⁷²

⁶⁹ Cumhuriyet, 28 Nisan 1972.

⁷⁰ Hürriyet, 28 Nisan 1972.

⁷¹ Cumhuriyet, 29 Nisan 1972.

⁷² Cumhuriyet, 1 Mayıs 1972.

Olağanüstü Kurultay'a iki gün kala İsmet İnönü'nün desteklediği Satırcılar ile Ecevitçiler arasında gerginliğin dozu giderek artmıştır. İki grup arasında "*Biz kazanacağız.*" iddiası öne çıkmıştır. Kurultay'a katılacak delege sayıları üzerinde hesaplar yapılmıştır. Bülent Ecevit ve ekibi bölge toplantıları ile güç gösterisi yaparken Satırcılar illerden gelen delegelerin eğilimlerinin kendileri lehine olduğunu öne sürmüştür. Kemal Satır, düzenlediği basın toplantısında şunları söylemiştir: "*İllerden gelen kurultay delegesi arkadaşlarımızdan edindiğimiz intibalara göre, beşinci olağanüstü Kurultayı kazanacağız demiyorum, kesin olarak kazandık demekteyim.*"⁷³

Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Olağanüstü Kurultayı'nın Toplanması ve Faaliyetleri

Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Olağanüstü Kurultayı 5 Mayıs 1972 sabahı oldukça ağır şartlar altında toplanmıştır. Beş gün önce Kızıldere olayları yaşanmıştır. 3 Mayıs günü THY uçağı Sofya'ya kaçırılmış ve Jandarma Genel Komutanı'na yönelik bir suikast girişiminde bulunulmuştur. Ordu teyakkuz durumuna geçirilmiştir. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, Kurultay toplanmadan birkaç saat önce idam edilmiştir. Böylesi gergin bir atmosferde Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'na giren delegeler, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün bir kalp krizi geçirdiği ve Kurultay'ın bir gün sonraya ertelendiği haberini almıştır.⁷⁴

Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Olağanüstü Kurultayı 6 Mayıs 1972 tarihinde Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda sağlık durumu düzelen CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün konuşmasıyla açılmıştır. İnönü, konuşmasına CHP Beşinci Olağanüstü Kurultayı'nın Türkiye'nin iç durumunun hassas olduğu bir dönemde toplandığını belirterek başlamıştır. Devamında ise Kurultay'ın 20'nci Kurultay delegelerinin katılımıyla toplanmasının parti tüzüğüne ve kanunlara uygun olduğunu belirtmiştir. Kurultay'ın toplanış amacını "*Masum vatandaşlarımıza müteveccih bir propagandayı tashih etmek içindir.*" sözleriyle açıklamıştır. Kurultay'ın "*Sayın Bülent Ecevit'i bulunduğu yerde vazifede bırakmak ve çok saygı gösterildiği mütemadiyen ilan olunan Genel Başkanı da beraber yanında çalıştırmak*" gayesiyle toplandığı iddialarının gerçek olmadığına vurgu yapmıştır. İnönü, "*Aramızdaki ihtilaf ciddidir.*" sözleriyle Bülent Ecevit ile birlikte çalışmalarının mümkün olmadığını altını çizerek mutlak suretle parti meclisi ve Merkez Yönetim Kurulunun değişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Genel Başkan, "*CHP bütün hayatında geçirdiği bunalımlardan,*

⁷³ Cumhuriyet, 3 Mayıs 1972.

⁷⁴ Tefik Çavdar, "Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.8, İletişim Yayınları, 1984, s.2034.

büyük bunalımlardan birini geçirmektedir. Partililerin sağ duyusu ile ve sükûnetle buna bir hal çaresi bulacağız.” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.⁷⁵

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü konuşmasını tamamladıktan sonra başkanlık divanı için gizli oyla seçimlerin yapılacağını açıklamış ve Kars Senatörü Sırrı Atalay ile Denizli Milletvekili Hüdai Oral'ı divan başkanlığına öneren önerileri okumuştur. Daha sonra da seçimlere geçilmiştir. Oylama sonunda Ecevitçilerin desteklediği Sırrı Atalay 733 oy alarak divan başkanlığına seçilmiştir. İsmet İnönü ve ekibi tarafından desteklenen Hüdai Oral ise 575 oy almıştır. Seçimlerin tamamlanmasından sonra Ecevit'i destekleyen il başkanlarının eski delegelerin delegeliklerinin düşürülmesini isteyen önerileri okunmaya başlamıştır. Bunun üzerine İsmet İnönü *“eski delegeler lehine karar alınırsa, derhal resmi makamlara müracaatla, kurultayı kapattıracağını”* belirtmiştir. İnönü'nün bu çıkışı karşısında Başkan Sırrı Atalay, *“hukuka aykırı olduğuna inanmakla birlikte konunun değerlendirilmesini tarihe bıraktığını”* söyleyerek eski-yeni delege tartışmasını kapattığını ifade etmiştir. Önerge, sahipleri tarafından geri alınmıştır.⁷⁶

Bu gelişmeyi takiben CHP Genel Başkanı İsmet İnönü bir defa daha konuşmak üzere kürsüye gelmiştir. İnönü konuşmasına *“Memleketin kaderi her zaman CHP'nin kaderiyle ayrılmaz ilişki halinde olmuştur.”* sözleriyle başlamıştır. Konuşmasında ortanın solu politikası hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Ortanın solu olarak tarif edilen siyasal çizginin sosyalist bir karakter olmadığını vurgulamıştır. Bülent Ecevit ile aralarındaki anlaşmazlığın nasıl başladığını ve ne şekilde devam ettiğini anlatmıştır. Parti içindeki ihtilafın *“denetlenebileceğini reddeden Parti Meclisi ile onun içindeki bir çoğunluk tarafından dışardan alınan emirle kurulan Merkez Yönetim Kurulu”*nun CHP'yi olması gerekenden başka bir kuruluş şekline dönüştürme çabasından kaynaklandığını belirtmiştir. Genel Başkan ve meclis grupları ile teşkilat idaresini elinde bulunduran organın birbirlerinden bütünüyle ayrıldığını ifade etmiştir. Sözlerinin sonunda delegelerin *“Merkezin ve Meclisin, Genel Başkan ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'nin tarih içinden gelen, ona memlekette kudretini ve kuvvetini, sağlamlığını veren ilkelere sadık halde çalışabileceği Parti Meclisini”* kuracaklarına inandığını vurgulamıştır.⁷⁷

⁷⁵ *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1972.

⁷⁶ *Hürriyet*, 7 Mayıs 1972.

⁷⁷ **İsmet İnönü, Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1970-1973**, (Haz: İlhan Turan), s.317.

Cumhuriyet Halk Partisi Beşinci Olağanüstü Kurultayı, Sırrı Atalay'ın başkanlığında 7 Mayıs günü de çalışmalarına devam etmiştir. Kurultay'ın ikinci günü de oldukça gergin bir hava içinde geçmiştir. İlk olarak söz alan Adana Milletvekili Kemal Satır, CHP'nin içinde bulunduğu bunalıma "*Yeni Tarihi Akım*" adı altında yürütülen bir hareketin neden olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu hareketin amacının CHP'yi toplumsal gelişmelerle uyumlu bir biçimde etkilemek değil, "*dayanılan temelleri çökerterek yeni bir parti yaratmak olduğunu*" öne sürmüştür. Partinin eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit'i ortanın solu hareketini yozlaştırmakla ve Cumhuriyet Devrimleri ile Atatürk döneminde yapılanları önemsizleştirmekle itham etmiştir. Parti içinde yaşananları "*CHP'yi dayandığı temeller üzerine çökertmek isteyenlerle, o temellere sahip çıkmak isteyenlerin kavgası olarak*" nitelendirmiştir.⁷⁸

Kemal Satır'ın konuşmasından sonra gündemin 6. maddesini oluşturan "*parti meclisinin işlem ve eylemlerinin eleştirilmesi ve güven oylaması*" maddesine geçilmiştir. İlk sözü Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu almıştır. Kırıkoğlu konuşmasına CHP'de "*sunî, sunî olduğu kadar da ciddi bunalım*" olduğunu belirterek başlamıştır. Genel Başkan İnönü'nün, Türkiye'nin içinden geçtiği fırtınalı dönemde "*bütün tartışmaların ve çekişmelerin üstünde kalarak*" partiye yardımcı olması gerekirken bunun aksi yönde bir tutum sergilediğini ifade etmiştir. Genel Başkan'ın dinlenmediği şeklindeki iddialara cevap verirken "*İsmet Paşa, padişah değil, padişahlığı yıkan adamdır. İsmet Paşa, padişah değildir ki onun semavi iradelerine peki diyelim.*" demiştir. Daha sonra Nihat Erim hükümetine yönelik eleştirilerinde haklı çıktıklarını, CHP'nin Erim hükümetine verilen destek nedeniyle zarar gördüğünü iddia etmiştir. Satır'ın eleştirdiği "*Yeni Tarihi Akım*"ın amacının Türkiye'yi gelir dağılımı adaletsizliğinden kurtarmak, sanayileştirmek, ülkenin yer altı ve yer üstü kaynaklarını sömürmeden kullanmak olduğunu söylemiştir. Bu nedenle yeni hareketin, çıkarları bozulanlar karşısında güçlü durmak gibi zor bir işle karşı karşıya bulunduğunu da sözlerine eklemiştir.⁷⁹

Beşinci Olağanüstü Kurultay'ın odağındaki isim Bülent Ecevit, Kurultay'ın ikinci gününde öğleden sonraki oturumda konuşmasını yapmıştır. Eski Genel Sekreter hakkında yöneltilen ithamları cevaplandırırken CHP'yi kurtarma iddiası adı altında aylardır izlenen kampanyanın "*kurtarma kampanyası değil, bir yıpratma kampanyası, kendi içinden kendi partisini suçlama kampanyası*"na dönüştüğünü söylemiştir.

⁷⁸ Cumhuriyet, 8 Mayıs 1972.

⁷⁹ Cumhuriyet, 8 Mayıs 1972.

CHP'nin bütün tarihi boyunca *“En insafsız hasımlarından bile bu partiye gelmemiş ağırlıkta iddialar, suçlamalar, hatta ihbarlar kendi içimizden bazı kimseler tarafından gelmektedir.”* demiştir. CHP yönetiminde bulunan bir kesimin 20'nci Kurultay'ın kararlarına, seçtiği genel sekretere ve Merkez Yönetim Kuruluna karşı geldiklerini ifade etmiştir. İnönü'nün, parti meclisini *“İttihat ve Terakki Merkezi Umumisi”*ne benzetmesine de cevap veren Ecevit, İttihat ve Terakki merkezi umumisinin orduya dayanarak politika yapmaya kalkışan bir merkezi umumi olduğunu, CHP'nin ise böyle bir siyaset anlayışını *“Türk ordusuna saygısızlık ve ihanet saydığını”* söylemiştir. Sözlerinin devamında İttihat ve Terakki'nin sivil ve askerlerden oluşan dar bir zümreye dayandığını belirten Ecevit, CHP *“Demokrasiye inanmış geniş halk topluluklarına dayanıyor. Gücünü böyle halk topluluklarından alan bir genel merkez istese de kolay kolay bir merkezi umumi olamaz.”* demiştir. Genel Başkan'ın *“Kanunların ve yetkilerin devlet yönetiminde iyi niyetten çıkararak kullanılması ergeç toplumu büyük karışıklığa ya da ihtilale götürür.”* şeklindeki değerlendirmesine de yanıt veren Ecevit *“Hiçbir zaman kanun dışına çıkmadım. Parti yönetimindeki arkadaşlarımın da kanun dışına çıktıklarına şahit olmadım. Eğer kanun dışına çıktık isek bunun hesabı bizden kanun içinde sorulmalıdır. Bugüne kadar yapılmadı.”* demiştir. Ortanın solu hareketini yozlaştırdıkları şeklindeki ithamları cevaplandırırken ise ortanın solu akımının CHP içinde toplumun tabanından gelen yeni birtakım eğilimleri yansıtan bir akım olduğunu savunmuş ve ortanın solunu yorumlarken *“Altı okumuzun bize çizdiği sınırların içinde. Anayasanın gösterdiği yön içinde kalmaktayız.”* diye de devam etmiştir. Ecevit konuşmasında *“her şeyi İnönü bilir, Elbette İnönü'nün bir bildiği vardır, zihniyetinden yavaş yavaş çıkmak”* gerektiğini de vurgulamış ve böyle bir yönelişin *“erginleşmek, kendi kendine düşünebilmek, kendi kendine yürüyebilmek”* olduğunu ifade etmiştir. Tehlikeli görülen yeni akımın *“aşlında bir tehlike değil, tehlikeyi önleyen birtakım kanallar”* olduğunu savunmuştur. Ecevit konuşmasına son verirken ise kendisini dinleyenlere *“Daha açık söylüyorum vereceğimiz karar şudur: demokratik bir partinin kanunlara saygılı özgür üyeleri mi olacağız yoksa kapıkulları mı olacağız.”* diye seslenmiştir.⁸⁰

Ecevit'in konuşmasından sonra Başkan Atalay, yeterlilik önergesinin kabul edildiğini belirtmiş ve oylamaya geçileceğini salondakilere bildirmiştir. Oylamanın isim okunmak suretiyle açık bir şekilde yapılmasını isteyen genel merkeze karşılık Satırcılar kapalı oylama istemiştir. Oylamanın

⁸⁰ Bülent Ecevit'in CHP Beşinci Olağanüstü Kurultayı'nda yapmış olduğu konuşmanın tam metni için bkz Bülent Ecevit, **Kurultaylar ve Sonrası**, İleri Yayınları, Ankara, 1972.

yöntemiyle ilgili olarak genel merkez tarafından verilen önerge açık farkla kabul edilmiştir.⁸¹

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, oylamaya geçilmeden önce son bir defa söz alarak eski Genel Sekreter Bülent Ecevit'in konuşmasını cevaplarken delegelere *"Ecevit'in dediği gibi kapı kuluysanız, yani benim istediğim oyu vereceksiniz kapıkulu olacaksınız."* şeklinde hitabından sonra *"Bu kurultaya güvenim tamdır. Kurultay ne karar verirse onu sükûnetle beklerim."* demiştir. Konuşmasının devamında ise *"Kurultay, Ecevit'i haklı bulursa meseleye çare bulmak görevinde eksik kalır. Bunun neticesi ne olur? Bir devletin başına gelebilecek her şey olur."* sözleriyle Ecevit'in desteklediği isimlerin seçilmemesini kesin olarak istemiştir. Aksi suretle alınacak bir kararın *"hatalı bir karar olacağını"* tekrarlamıştır.⁸²

İsmet İnönü'nün konuşmasından sonra Erzincan delegelerinden başlamak üzere isim sırasına göre oylamaya geçilmiştir. Parti meclisine güvenoyu veren delegeler *"Evet"* güvensizlik oyu veren delegeler ise *"Hayır"* diyerek kararlarını açıklamıştır. Delegelerin oy verme işleminin tamamlanmasından sonra parti meclisi üyelerinin oylamaya katılıp katılmayacağı tartışması yaşanmıştır. Ancak başkanlık divanı, Kurultay yönetiminde uygulanan Meclis İhtüzük Hükümleri gereğince güven isteyen kurul üyelerinin de oylamaya katılmalarına karar vermiştir. Bu sırada sıkıyönetim idaresinden gece yasağından sonra çalışmalara devam edilmesi için izin alınamadığının söylenmesi üzerine İnönü, oylama sonuçlarını beklemeden salondan ayrılmıştır. Bu gelişmeyi takiben Divan Başkanı Sırrı Atalay sonuçları açıklamak üzere kürsüye gelmiş, parti meclisinin 503'e karşı 709 oyla güven aldığını ilan ederek Kurultay'ın sona erdiğini bildirmiştir.⁸³

CHP Genel Başkanı İnönü'nün İstifası ve Yeni Genel Başkanın Seçilmesi

Beşinci Olağanüstü Kurultay'ın çalışmalarını tamamlamasından bir gün sonra Bülent Ecevit, CHP genel merkezinde bazı partililerle yaptığı sohbette Cumhuriyet Halk Partisi'nin İnönü'nün öncülüğünde Türkiye'ye demokrasiyi getiren bir parti olduğunu ancak tek partili süreçten gelen ve köklü gelenekleri olan bir parti olduğu için de demokrasiyi gerçek anlamıyla kendi içinde işletemediğini ancak son Kurultay'la birlikte CHP'nin kendi içinde de her şeye, her güçlüğü rağmen demokrasiyi tam olarak işletebilen bir partiye dönüştüğünü ifade etmiştir. Parti örgütünün CHP içindeki gerçek

⁸¹ **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1972.

⁸² **Milliyet**, 8 Mayıs 1972.

⁸³ **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1972.

güç olduğunun kanıtlandığını da belirten Ecevit, CHP de bölünmeler döneminin de geride kaldığını vurgulayarak “*Şimdi CHP ne olacak, diye kuşku duymanın hiç gereği yok. CHP her zamankinden daha çok var olacaktır. Daha güçlü olacaktır.*” demiştir.⁸⁴

Bülent Ecevit'in bu açıklamaları yaptığı dakikalarda CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, CHP parti meclisinin güvenoyu alması üzerine 34 yıl boyunca sürdürdüğü genel başkanlık görevinden istifa etmiştir. İnönü, genel merkeze gönderdiği istifa mektubunda “*CHP. 5. Olağanüstü Kurultayının 7 Mayıs 1972 toplantısında verdiği karar sonucu olarak CHP Genel Başkanlığından çekildim. Tüzüğün 28. Maddesinin gerektirdiği işlemin kurumumuzca yapılması için saygılarımla arz ederim.*” demiştir. İnönü'nün istifasıyla ilgili düşünceleri en çok merak edilen isim şüphesiz ki CHP eski Genel Sekreteri Bülent Ecevit olmuştur. Ecevit, görüşlerini soran gazetecilere “*Sayın İnönü'nün CHP'nde Genel Başkanlık mevkiinden çok üstün bir yeri vardır. Bu üstün yeri İnönü'den başka hiç kimse dolduramaz, dolduramayacaktır. Bütün CHP'lilerin gönlünde ve düşüncesinde o yer daima İnönü'nün olacaktır.*” demiştir. İnönü'nün önderliğini yaptığı demokratik ve devrimci düşüncelerle yetişen kadroların “*CHP'ni eşsiz önderleri Atatürk'e ve İnönü'ye lâyık bir parti olarak yaşatacaklardır.*” diye de eklemiştir.⁸⁵

İsmet İnönü'nün istifasının kamuoyunda ne şekilde yankılandığına bakıldığında Cumhuriyet gazetesinin “*Şef Partisinden Halk Partisine*” başlıklı değerlendirmesi öne çıkmaktadır. Gazeteye göre Cumhuriyet Halk Partisi'nin kökleri, Kurtuluş Savaşı yıllarının temel yapı taşlarından biri olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne dayanmıştır. Bir doktrin veya bir teori partisi olmamakla birlikte “*Tek Şef, Tek İrade ve bir Devlet Partisi*” olarak gelişmiştir. Türk siyasi hayatında çok partili rejime geçilmesine rağmen CHP bu vasfını korumuştur. İkinci adam olmak gibi bir tarihsel ağırlığı bulunan İsmet İnönü “*Tek Şeflik otoritesini hiçbir zaman*” terk etmemiştir. Türkiye'de yaşanan gelişmeleri demokratik bir temelde değerlendirememiştir. Ancak son Olağanüstü Kurultay'la birlikte CHP “*bir Şef Partisi değil de bir Halk, yani Teşkilat Partisi rıhtımına demirlemiş*”tir.⁸⁶

Milliyet gazetesinden Abdi İpekçi, İnönü'nün istifasını CHP tabanının yeni bir ideoloji arayışının, yeni bir politik çizgiye yönelme arzusunun neticesi olarak değerlendirmiştir. Beşinci Olağanüstü Kurultay'ın altı çizilmesi, üzerinde durulması gereken en önemli niteliğinin bu olduğunu

⁸⁴ Ecevit, a.g.e., s.60.

⁸⁵ Milliyet, 9 Mayıs 1972.

⁸⁶ “Şef Partisinden Halk Partisine”, Cumhuriyet, 9 Mayıs, 1972.

düşünen İpekçi'ye göre Kasım Gülek, Cumhuriyet Halk Partisi'nde kendisini teşkilata en sevdirmiş genel sekreterlerden biri olmuştur. Bununla birlikte İnönü "Ya o ya ben" çıkışını yaptığı zaman CHP'liler genel başkanlarını tercih etmişti. İnönü, bu defa tarihsel ağırlığını olanca gücüyle kullanmasına rağmen aynı sonucu alamamıştır. İnönü'nün böyle bir durumla karşılaşmasının nedeni, parti içindeki tartışmanın kişisel özellikleri aşmış olmasıydı. Delegeler, CHP parti meclisine "Ecevit için değil, Ecevit'in temsil ettiği tutum için" güvenoyu vermiştir.⁸⁷

İsmet İnönü istifasıyla birlikte CHP Merkez Yönetim Kurulunu toplayan Genel Sekreter Kâmil Kırkoğlu düzenlediği basın toplantısında yeni genel başkanı seçmek üzere CHP Kurultayı'nın 14 Mayıs 1972 tarihinde yeniden toplanacağını açıklamıştır. Kurultay için örgüte derhal çağrı yapılacağını, bütün hazırlıkların söz konusu tarihe kadar tamamlanmış olacağını ve Kurultay gündeminin tek madde olarak sadece genel başkanlık seçimini öngöreceğini belirtmiştir. Kurultay'ın bir olağanüstü kongre olarak kabul edilemeyeceğini, Genel Başkan İsmet İnönü'nün istifasıyla oluşan durumu sonuca bağlamak üzere "özel nitelikte bir kurultay" olduğunu söylemiştir. Kurultay'a kongrelerini tamamlamış illerden seçilen yeni delegelerin de katılacağını altını çizmiştir. Ayrıca 14 Mayıs günü toplanacak Kurultay'a dinleyici alınmayacağını duyurmuştur. Bülent Ecevit ise "CHP Genel Başkanlığına adaylığınızı koyacak mısınız?" şeklindeki bir soruyu "Bu konuda şimdilik hiçbir şey söyleyemeyeceğim henüz karar vermiş değilim." diyerek yanıtlamıştır. Ecevit'in bu açıklamasına mukabil CHP Adana İl Başkanlığı bir bildiri yayımlayarak ortanın solu politikasını "halk içinde halk ile bütünleştirerek gerçekleştirebilecek" eski Genel Sekreter Bülent Ecevit'in CHP Genel Başkanlığı için adaylığını önermiştir.⁸⁸

Bu esnada Beşinci Olağanüstü Kurultay Başkanı Sırrı Atalay ile Genel Sekreter Yardımcısı Mustafa Üstündağ'ın Yalova'ya giderek İsmet İnönü'den istifasını bir daha gözden geçirmesini isteyecekleri şeklinde çıkan haberler, CHP Merkez Yönetim Kurulunun 11 Mayıs 1972 tarihli toplantısından sonra yalanlanmıştır. Bunun yanında toplantıda CHP'nin 14 Mayıs 1972 tarihinde yapılacak Kurultay'ında önerilecek yeni genel başkan adayını belirlemek üzere 12 Mayıs günü il başkanları ve temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.⁸⁹

CHP il başkanları, genel merkezde yaptıkları toplantı sonunda genel başkan adayı olarak Bülent Ecevit'i seçmiştir. İstanbul İl Başkanı Ali Topuz

⁸⁷ Abdi İpekçi, "Kurultay Sonrası", **Milliyet**, 9 Mayıs, 1972.

⁸⁸ **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1972.

⁸⁹ **Milliyet**, 12 Mayıs 1972.

“Şimdiye kadar 50’den fazla başkan Ecevit’in başkan olması için imza vermiştir. Bu daha da artacaktır. Adayımız Bülent Ecevit’tir.” demiştir. Bununla birlikte CHP’li sekiz Milletvekili Ali Rıza Güllüoğlu, Mehmet Ergül, Emir Postacı, İrfan Baran, Nihat Kale, Ahmet Güner, Nejat Çuhadar ve Turgut Boztepe 14 Mayıs günü CHP’nin yeni genel başkanını seçmek amacıyla toplanacak Kurultay’ın “*muteber ve kanuni bir Kurultay olmadığı*” öne sürmüştür.⁹⁰

Bilecik CHP Milletvekili Mehmet Ergül’ün Kurultay için “*ihtiyatı tebdir*” isteyen müracaatı 3. Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından “*Yapılması kararlaştırılan bir kongrenin tedbir yoluyla durdurulmasına usul ve kanun hükümleri müsait değildir.*” gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu karara mukabil Adana Milletvekili Kemal Satır, İsmet İnönü’yü ziyarete geldiği Yalova’da gazetecilere toplanacak olan Kurultay’ı “*hukuki değeri olmayan bir toplantı olarak*” nitelendirmiştir.⁹¹

CHP’nin yeni genel başkanını seçecek “*Özel Kurultay*” 14 Mayıs 1972 günü saat 10.00’da Yaşar Doğu Spor Salonu’nda çalışmalarına başlamıştır. Kurultay’a 1416 delegeden 930 delege katılmıştır. İl kongreleri tamamlamış, illerden yeni delegeler gelmiştir. Erzurum, Eskişehir, Sakarya, Samsun, Kütahya, Ordu, Sinop, Siirt, Giresun ve Kayseri gibi illerden katılım çok az olmuştur. Bu illere ait oturma sıraları boş kalmıştır. Kongreye Kemal Satır katılmazken Satır’a yakın isimlerden İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, Hayrettin Hanağası, Arslan Boğa, Orhan Vural ve Ahmet Şener gibi isimler Kurultay’da yer almıştır. Bunun yanı sıra 38 milletvekili ile 16 senatör de Kurultay’a katılmamıştır.⁹²

Kurultay saat 11.00’de Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu tarafından açılmıştır. Kırıkoğlu, başkanlık kürsüsüne gelerek “*Çoğunluğumuzun olduğu anlaşılmıştır. Toplantıyı açıyorum.*” demiştir. Kırıkoğlu, daha sonra Kurultay Başkanlığına yalnızca Kars Senatörü Sırrı Atalay’ın aday gösterildiğini bildirmiştir. Oy birliği ile Sırrı Atalay kurultay başkanı seçilmiştir. Beşinci Olağanüstü Kurultay’ın başkanvekilleri olan Trabzon İl Başkanı Adil Ali Çinel ile Niğde Delegeşi Abdullah Emre ve kâtip üyeleri de oy birliği ile aynı görevlere getirilmiştir. Kurultay Başkanı, “*Bu Kurultay Genel Başkan Seçimi için toplanmıştır. Kurultayımız salt çoğunluğun çok üzerinde bir delege sayısı ile toplanmıştır.*” dedikten sonra genel başkan seçimine geçileceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu, parti meclisi üyesi ve Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit’i

⁹⁰ **Milliyet**, 13 Mayıs 1972.

⁹¹ **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1972.

⁹² **Milliyet**, 15 Mayıs 1972.

genel başkanlığa teklif etmiştir. Bunun yanında il başkanı veya temsilcisi, kadın ve gençlik kolları genel başkanlarının da verdiği önergede Bülent Ecevit, genel başkan adayı olarak teklif edilmiştir. Söz konusu önergede İsmet İnönü'nün, CHP'ye ışık tutmaya devam edeceği belirtilmiş, genel başkanlık seçimi "*devrimcilik ve halkçılık doğrultusunda bayrağın el değiştirmesi*" olarak tanımlanmış, Türk demokrasisini içinde bulunduğu bunalımdan çıkaracak bir süreç olarak değerlendirilmiş ve devamında da "*CHP'yi değişen Türkiye ortamında iktidar alternatifi yapacağına inandığımız ve demokratik yaşamımız bakımından halkçı ve demokratik inançlarına tam bir güven duyduğumuz*" parti meclisi üyesi ve Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit, genel başkan adayımızdır, denilmiştir.⁹³

Bülent Ecevit'i CHP Genel Başkanlığına öneren önergelerin okunmasından sonra seçimlere geçilmiştir. Seçimler kapalı oy usulü ile yapılmıştır. Saat 15.50'de sona eren oylama sonunda Bülent Ecevit 826 oyla CHP Genel Başkanlığına seçilmiştir. Bülent Ecevit'in aldığı 826 oyun yanı sıra İsmet İnönü'ye 5, Kâmil Kırkoğlu'na 1 oy verildiği görülmüştür. 75 oy boş çıkarken 5 oy iptal edilmiştir. Ecevit, genel başkanlık için gereken salt çoğunluk oyu oluşturan 709 oydan 117 oy fazla almıştır. Ecevit; Atatürk ve İnönü'den sonra CHP Genel Başkanlığına seçilen üçüncü isim olmuştur.⁹⁴

Bülent Ecevit, CHP Genel Başkanı seçilmesi üzerine yaptığı teşekkür konuşmasında parti örgütüyle bütünleşmenin, birlikte çalışmanın önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda sözlerinin başında "*Atatürk'ün ve İnönü'nün kurmuş ve yönetmiş oldukları Partiye Genel Başkan seçilmenin*" ağır bir sorumluluk olduğunu ifade etmiş ve bu ağır sorumluluğu "*ancak CHP örgütüyle paylaşarak*" taşıyabileceğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında "*Bir siyasal kuruluş, halka dayandığı ve örgütünün gücü ve etkinliği arttığı oranda sağlam ve demokratik bir kuruluş olur. CHP bugün her zamankinden daha çok halka dayanmaktadır.*" demiştir. CHP'nin içinden geçtiği tartışmalı sürecin nedenini "*CHP devrimcidir. Devrimci bir parti, özellikle Türk toplumu kadar hızla değişen bir toplumda kendini sık sık yenilemek durumunda kalabilir. Her kendini yenileme evresinde iç bunalımlarla karşılaşabilir.*" sözleriyle açıklamıştır. Ecevit, daha sonra ortamın solu tartışmalarına değinerek bu politika üzerinde ilerleneceğini vurgulamıştır. Ecevit, bu kapsamda "*Ortanın Solu diye adlandırılan demokratik sol tutum, hiçbir yabancı akıma ve hiçbir özentiyeye kapılmaksızın, çağdaş demokratik sosyal düşüncelerin ışığında, Altı Okla belirlenen Atatürk ilkelerinin yönünde ve 1961 Anayasası'nın çerçevesinde,*

⁹³ **Cumhuriyet**, 15 Mayıs 1972.

⁹⁴ **Milliyet**, 15 Mayıs 1972.

Türkiye'nin kendi koşullarına göre oluşturulan, özgürlüğe en yüksek değeri veren yerli ve tutarlı bir insanlık hareketidir.” diyerek devamında da *“Herhangi bir Marksist veya yabancı doktrinden değil, Partinin kendi gelişiminden, Türk toplumunun gerçeklerinden ve değişiminden doğmuştur. CHP'deki bu yeni hareket, kendi köklerine bağlı kalmıştır, bağlı kalacaktır.”* diye de eklemiştir. Ecevit konuşmasının sonlarına doğru ise izledikleri politikanın Halkçı bir politika olacağına değinerek halkın ve halkla kaynaşan örgütün CHP'nin izlediği yolda ilk defa *“Kendi gücünü, kendi egemenliğini, kendi özlediği dünyayı görüyor.”* demiştir.⁹⁵

Bülent Ecevit'in CHP Genel Başkanlığına seçilmesinin Türk siyasetinde önemli sonuçları olmuştur. Ecevit'in yönetimi altındaki CHP, tarihsel mirası reddetmemiş ancak yeni koşulların gerektirdiği bir atılım içinde olmuştur. Altyapı devrimini öne çıkararak sağ partilere giden demokratik sol oyların CHP'ye yönelmesinin yolunu açmıştır.⁹⁶ CHP, bu dönemde yoksulların ve ücretlilerin hayat standartlarını yükseltmeyi amaçlayan karma ekonomi politikasını benimsemiştir. Kooperatiflerin geliştirilmesini, toprak reformunu ve yüksek altyapı hizmetlerine sahip kırsal yerleşim bölgelerinin kurulmasını savunmaya başlamıştır. Parti ayrıca sermayenin emekçi kitleler tarafından yönetilmesine aracılık edecek bir “halk sektörü oluşturmayı hedeflemiş ve kamu iktisadi teşebbüslerini geliştirmeyi amaçlamıştır.⁹⁷ CHP, bu politikalarıyla kendi siyasal amaçlarını gerçekleştiremeyen sendikalar kadar Avrupa deneyimine bakarak sosyal demokrasinin toplumsal barış için en iyi yol olduğu düşünen TUSİAD tarafından da desteklenmiştir. Böylece 1973 yılında gerçekleşen seçimlerde CHP oyların en fazlasını almayı başarmıştır. Bülent Ecevit'in bu başarısı çok önemli bir siyasal gelişmeydi. Bu sonuç CHP'nin yurttaşların beklentisindeki gerçeği gördüğünü ortaya koymuştur.⁹⁸

Sonuç

Silahlı Kuvvetler, 12 Mart 1971 tarihinde siyasal sistemi yeniden düzenlemek için kontrolü ele almıştır. Bu gelişmenin Türk siyasal hayatında sarsıcı sonuçları olmuştur. Muhtıra, Adalet Partisi'nin siyasal iktidarına son vermiştir. Türkiye'ye partiler üstü hükümet modeli olarak tanımlanan yeni bir hükümet modeli getirmiştir. CHP Kocaeli Milletvekili Profesör Nihat

⁹⁵ Ecevit, **a.g.e.**, s.60.

⁹⁶ Kurtuluş Kayalı, **Türk Kültür Dünyasından Portreler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 36, 41.

⁹⁷ Metin Heper, **Türkiye'nin Siyasal Hayatı, Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından**, Doğan Kitap, İstanbul, 2011, s.182.

⁹⁸ Feroz, Ahmad, “Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s.1997.

Erim'den partiler üstü yeni hükümeti kurması istenmiştir. Erim, CHP'den istifa ederek kendisinden beklenen hükümeti kurmuştur. Bu durum CHP içinde genel başkanın değişimiyle neticelenecek bir büyük bunalımın kapılarını aralamıştır.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Erim hükümetini destekleme kararı alması üzerine 12 Mart Muhtırası'nın Demirel hükümetinden daha çok CHP içindeki ortanın solu akımını hedef aldığını belirten Bülent Ecevit CHP Genel Sekreterliğinden istifa etmiştir. Bu istifayı izleyen günlerde CHP genel merkezi ile parlamento gruplarına hâkim olan İsmet İnönü ve Kemal Satır ile CHP parti meclisinde ve CHP MYK'sindeki etkinliğini koruyan Ecevit ve çalışma arkadaşları karşı karşıya gelmiştir. İnönü ve Ecevit çatışmasını bir sonuca bağlamak üzere 5 Mayıs 1972 tarihinde toplanan CHP'nin Beşinci Olağanüstü Kurultayı'nda Bülent Ecevit'i destekleyen parti meclisinin güvenoyu alması üzerine İsmet İnönü CHP Genel Başkanlığından istifa etmiştir. Arkadaşlarıyla birlikte CHP'den ayrılan Kemal Satır ise, Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuştur.

14 Mayıs 1972 tarihinde yapılan genel başkanlık seçimi özel kurultayında Bülent Ecevit, CHP'nin Atatürk ve İnönü'den sonraki genel başkanı olmuştur. CHP'deki genel başkan değişiminin Türk siyaseti açısından önemli sonuçları olmuştur. Buna göre Bülent Ecevit karizmatik bir lider olarak Türkiye'nin siyasal hayatında öne çıkmıştır. CHP kitlelere umut vaat eden bir parti niteliği kazanmıştır. Ecevit'in yönetimindeki CHP Türkiye'nin yeni koşullarının gerektirdiği bir ekonomi siyaseti ile çok geniş toplum kesimlerinden ilgi görmüştür. Bu ilgi 1973 yılında Türkiye genelinde gerçekleşen seçimlerde CHP'yi birinci parti yapmıştır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

C.H.P. 25 YIL, Ulus Basımevi, Ankara 1948.

CHP Tüzüğü, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969.

Kitap ve Makaleler

Ahmad, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, Ankara, 2009.

Ahmad, Feroz, "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s.1991-1998.

Bila, Hikmet, **CHP 1919-1999**, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.

- Çavdar, Tevfik, “Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s.2025-2036
- Çavdar, Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1950'den Günümüze**, İmge Kitabevi, Ankara, 2013.
- Ecevit, Bülent, **Kurultaylar ve Sonrası**, İleri Yayınları, Ankara, 1972.
- Ecevit, Bülent, **Perdeyi Kaldırıyorum**, Ajans Matbaası, Ankara, 1972.
- Erim, Nihat, **12 Mart Anıları**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2018.
- Gevgili, Ali, **Türkiye'de 1971 Rejimi, Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş Aşaması**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1973.
- Heper, Metin, **Türkiye'nin Siyasal Hayatı, Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından**, Doğan Kitap, İstanbul, 2011.
- Gevgili, Ali, **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987.
- Hristidis, Şengül Kılıç, Ergüz Ersel, **İsmail Hakkı Birlir'in Anılarında CHP'li Yıllar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- İsmet İnönü, Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1970-1973**, (Haz: İlhan Turan), TBMM Kültür Sanat Vakfı Yayınları, Ankara 2004.
- Kayalı, Kurtuluş, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart 1971**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kayalı, Kurtuluş, **Türk Kültür Dünyasından Portreler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Kili, Suna, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1976.
- Öymen, Altan “Ecevit 12 Mart ve Sonrasını Anlatıyor”, **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1975.
- Satır, Kemal, **CHP'de Bunalm**, Nüve Matbaası, Ankara, 1972.
- Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, 1944-1973, İsmet Paşa'nın Son Yılları 1965-1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.
- Topuz, Ali, **Ali Topuz Anlatıyor-1 Değişimi Yaşamak 1932, 1972**, (Haz: Hikmet Bila) Doğan Kitap, İstanbul, 2011.
- Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952**, İstanbul, 1952.
- Turan, Şerafettin, **İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003.
- Uyar, Hakkı, **Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.
- Uyar, Hakkı, **İki Darbe Arasında CHP 1960-1971**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.

Uyar, Hakkı, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012.

Uzun, Hakan, “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm, Milli Şef Kavramları” **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.IX, Sayı: 20-21, (2010/ Bahar -Güz), s.233-271.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Toplum

Yankı

Tezler

Öğütveren, Ümmü, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü Kurultayı ve Bülent Ecevit**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

EKLER

Ek-1

Ecevit ve arkadaşlarını destekleyen Toplum Dergisi'nin 12 Mayıs 1972 tarihli sayısında İsmet İnönü'yü hedef tahtasında gösteren bir resmi kapak olarak kullanması CHP'lilerin çok büyük tepkisine neden olmuştur. **Cumhuriyet**, 13 Mayıs 1972.

